

Ο ΑΘΗΝΩΝ ΑΝΘΙΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΚΡΗΤΗΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ

Ἐν τοῖς προηγουμένοις τόμοις τῆς Ἐπειτηρίδος τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν ἐξέδωκα τοὺς δύο ἀνεκδότους λόγους τοῦ Ἀνθίμου Ἀθηναίων «Εἰς τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹ καὶ «Περὶ τῶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος προόδων»², ὡς καὶ τὴν ἀνεκδοτον ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰωσήφ³, ὑποσχεθεὶς τὴν ἔκδοσιν τῶν λοιπῶν ἀνεκδότων ἔργων, τῶν εἰς αὐτὸν ἀναφερομένων, ὡς καὶ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ἐξακριβῶσιν τῶν ἀφορῶντων εἰς τὸν βίον καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ.

Τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην ἐκπληρῶν, ἐκδίδω ἐνταῦθα τὰ ὑπολειπόμενα δύο⁴ ἔργα, τὰ ἀναφερόμενα εἰς αὐτόν, τοὺς δύο δηλαδὴ λόγους τοὺς φέροντας ἐπιγραφὰς «Λόγος ἕτερος, ὁπότεν ὁ μητροπολίτης Ἀνθιμος τῆς φρουραῆς ἐξῆλθεν» καὶ «Λόγος εἰς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν Ἀνθιμον τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηναίων, τὸν ὁμολογητὴν» προτάσσων αὐτῶν συντόμους τινὰς σημειώσεις περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἀνθίμου.

Ὁ πρῶτος τῶν λόγων τούτων περιέχεται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 30 (C. 3. 16) κώδικι τῆς ἐν Ῥώμῃ «Bibliotheca Angelica» καταλαμβάνων τὰ φύλλα 3⁶ καὶ 4^a, ὁ δὲ δευτέρος ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 243 κώδικι τῶν Παρισίων Coislin. καταλαμβάνων τὰ φύλλα 191^a - 204⁶.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ πρῶτου λόγου δὲν μνημονεύεται⁵, ὁ δὲ τοῦ δευτέρου

¹ Τόμ. Ζ' (1930) σ. 38 - 45.

² Τόμ. Η' (1931) σ. 30 - 41.

³ Τόμ. Η' (1931) σ. 31.

⁴ Ὁ ὑπὸ τοῦ Σάθα ἀναφερόμενος «Νεοφύτου Κεραμῆως Λόγος εἰς Ἀνθιμον τὸν ὁμολογητὴν», ὁ εὗρισκόμενος, κατ' αὐτόν, ἐν τῇ μεγίστῃ Λαύρᾳ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ ἁγίου Ὁρους (Μεσ. Βιβλ. τόμ. Α' σ. 273) δὲν ὑπάρχει πλέον ἐν αὐτῇ, ὡς ἠδυνήθη νὰ ἐξακριβῶσω.

⁵ Ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ λόγου τούτου καταφαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ εἶναι Κρῆς ἀνήκων εἰς τὸν ὑπὸ τὸν Ἀνθιμον ἐν Κρήτῃ κληρον καὶ στενῶς πρὸς αὐτὸν συνδεόμενος. Ἐπὶ τῶν δεδομένων τούτων στηριζόμενός τις ὡς καὶ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ὄφους θὰ ἠδύνατο μετὰ πολλῆς τῆς πιθανότητος νὰ ἀποφανθῇ ὅτι συγγραφεὺς αὐτοῦ εἶναι ὁ Ἰωσήφ Φιλάργης. Αἱ περὶ τοῦ Ἀνθίμου ἱστορικαὶ εἰδήσεις, ἅς ποριζόμεθα ἐξ αὐτοῦ, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι. Ὁ Ἀνθιμος καταγόμενος ἐκ Κρήτης «ἡμετέρας πατρίδος εὐβοτον θρέμμα» ἐκλείσθη ἐν τῷ λάκκῳ ἡμέραν Παρασκευὴν «τὸ γὰρ κατακλεισθῆναι καὶ σε τάφῳ, ἐν ἧ καὶ αὐτὸς (ὁ Χριστὸς) κατετέθη ἡμέρα», ἐν ᾧ διέμεινεν ἐπτά μῆνας αὐστηρῶς φρουρούμενος «ἡμεῖς δὲ τὸν σὸν (τάφον, δηλαδὴ τὸν λάκκον) καταλαβόντες οὕτε

είναι ὁ Νεῖλος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ἔργα τοῦ ὁποίου περιέχει ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 243 κώδιξ τῶν Παρισίων¹.

Αἱ περὶ τοῦ Ἁνθίμου ἱστορικαὶ εἰδήσεις, ἃς παρέχει ἡμῖν ὁ λόγος τοῦ πατριάρχου Νείλου, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

Οἱ Κρήτες ἐπαναστατήσαντες κατὰ τῶν Ἑνετῶν, τῶν κατεχόντων πρὸ πολλοῦ τὴν νῆσον αὐτῶν², ἐπομένως πολὺ μετὰ τὸ 1204, ἐξήλασαν αὐτοὺς τῆς νήσου ἀπαλλαγέντες οὕτω δεσποτῶν ἀγνωμόνων. Ἀποκίτησαντες τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν ἀποστέλλουσι πρεσβείαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ζητοῦντες παρὰ τοῦ πατριάρχου ἐπίσκοπον³ πρὸς διωργάνωσιν τῆς ἐκκλησίας των. Ὁ πατριάρχης «συντείνας ἑαυτὸν καὶ πλεῖστα δὴ περὶ τοῦ προκειμένου διασκεψάμενος τὸν μακάριον Ἁνθιμον τοῖς πρεσβευταῖς συνεκπέμπει» καὶ οὕτω «τῆς Ἀθηναίων πόλεως ἀφελόμενος, ἧ κεκλήρωτο, τῇ τῶν Κρητῶν ἐφίστησι νήσῳ».

Ὁ Ἁνθιμος ἀψηφῶν τοὺς κινδύνους ἔρχεται εἰς τὴν Κρήτην, ἔνθα ἐγένετο αὐτῷ ἔνθερος καὶ ἐγκάρδιος ὑποδοχή, καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν αὐτῆς καὶ τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐν αὐτῇ ἐχόντων ἀναδειχθεὶς ἀντάξιως τῶν προσδοκῶν τῶν Κρητῶν. Ἄλλ' οἱ Κρήτες «ἔπασχον κακῶς τῷ Λατινικῷ περιετοιχισμένοι πολέμῳ, ταῖς περιπλεύσαις ναυσὶν εἰργόμενοι τὸ ἐνδένον ἐξωθεν εἰσκομιζέσθαι, ἀφορία τε καρπῶν ἐν πλείοσιν ἔτεσιν ἐπέβλεπεν αὐτοὺς ὁ θεός». Εἰς τὰ κακὰ ταῦτα προσετέθησαν αἱ ἀντιζηλῖαι καὶ στάσεις τῶν Κρητῶν, ἃς ἐπωφεληθέντες οἱ Ἑνετοὶ διὰ δωροδοκίας καταλαμβάνουσι τὴν νῆσον. Τότε πολλοὶ τῶν Κρητῶν θανατοῦνται, ἄλλοι ἔξανδραποδίζονται καὶ ἄλλοι παντοίως τιμωροῦνται, συλλαμβάνεται δὲ καὶ ὁ Ἁνθιμος, ἐπὶ προφάσει μὲν ὅτι ἠρέθιζε τοὺς Κρητὰς πρὸς ἀντίστασιν, κυρίως ὅμως διότι προέτρεπεν αὐτοὺς νὰ ἀπέχωνται τῆς κοινωνίας τῶν Λατίνων, ἕνεκα τῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν αὐτῶν, καὶ κλείεται εἰς δεσμωτήριον «τάφου μᾶλλον βιαιότερον καὶ βαρύτερον», ἀφοῦ πρότερον προσεπάθησε ματαίως ὁ Λατίνος ἐπίσκοπος νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς ἑτεροδιδασκαλίας τῶν δυτικῶν.

Μετὰ διαμονὴν ἑνὸς ἔτους ἐν αὐτῷ⁴, προσκαλεῖ ἐκ δευτέρου αὐτὸν ὁ

τὸν ποδούμενον ἰδεῖν ἠξιώθημεν, ἀλλ' οὐδὲ προσεγγίσει τῷ τόπῳ» καὶ ἔπειτα ἀπηλευθερώθη «ἐπτά τοῖνον καὶ αὐτὸς ἐν τῷ λάκκῳ μῆνας ποιήσας ἀνεπίστως τούτου, Θεοῦ κελύσει, ἀνέθορας».

¹ Ὁ κώδιξ Coisl. 243 (τοῦ 15 αἰῶνος) περιέχει τεσσαράκοντα τρεῖς ὀμιλίας τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νείλου (φ. 1-191), τὸν λόγον αὐτοῦ εἰς τὸν Ἁνθιμον ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ μίαν ἀσκητικὴν αὐτοῦ πραγματείαν (φ. 191-204 καὶ 253-260).

² Τῆς γὰρ νήσου ταύτης ἐκ πολλοῦ Λατίνοις δεδουλωμένης.

³ Ὡς γνωστόν, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν κατάκτησιν τῆς Κρήτης, οἱ Λατίνοι ἀπεδίωξαν τοὺς ὀρθοδόξους ἐπισκόπους ἀνεχόμενοι μόνον τοὺς κατωτέρους ὀρθοδόξους κληρικούς, οὓς ὅμως ὑπεχρέουν νὰ ἀναγνωρίζωσιν ὡς προϊσταμένους αὐτῶν τοὺς Λατίνους ἐπίσκοπους.

⁴ «Ἐνιαυτὸν ὄλον». Ἐν τῇ ὀμιλίῳ, «ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ λάκκου», λέγεται «ἐπτά μῆνας».

ἐπίσκοπος τῶν Λατίνων καὶ προσπαθεῖ νὰ πείσῃ αὐτὸν δι' ἀπάτης, διουχυρίζομενος ὅτι πάντες οἱ ἀνατολικοὶ ἐπίσκοποι ἀνεγνώρισαν τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν ἐλθόντες εἰς κοινωσίαν πρὸς αὐτήν, νὰ ἔλθῃ καὶ αὐτὸς εἰς κοινωσίαν καὶ ἀναγνώρισῃ τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Ἀνθιμος δὲν ἐλείθετο, μὴ πιστεύων εἰς τὰ λεγόμενα, ρίπτεται πάλιν εἰς τὸ δεσμωτήριον¹. Μετὰ διαμονὴν ἐν αὐτῷ «ἐφ' ἐτέροις δυσὶν ἔτεσιν» ἔρχεται ὁ ἐπίσκοπος εἰς τὸ δεσμωτήριον καὶ ἔρωτᾷ αὐτόν, ἐὰν δέχεται τὴν μετὰ τῶν Λατίνων κοινωσίαν, ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος ἠρνήθη, ῥίπτεται πάλιν εἰς τὸν λάκκον «τὰ τελευταῖα πνέων». Οὕτω «προνοίας ἔρημος παντελῶς οὐ διήρκεσεν ἐπὶ πλείστον, ἀλλὰ πρὸς ὃν ἐπόθει Θεὸν μετέστη, ἄθλον δὲ εἰμὴ καὶ παρὰ Λατίνων βιαιότερον ἀνηρέθη».

Μετὰ τὴν τελευτὴν θάπτεται ὑπὸ τὴν ψάμμον, ἀπαγορευθείσης τῆς ταφῆς αὐτοῦ τοῖς ὀρθοδόξοις.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται δῆλον ὅτι ὁ Ἀνθιμος φυλακισθεὶς τρις ἐν Κρήτῃ, διέμεινεν ὑπὲρ τὰ τρία ἔτη ἐν φυλακῇ. Ἐὰν δ' ὑπολογίσῃ τις τὴν πρὸ τῆς φυλακίσεως δρᾶσιν αὐτοῦ ἐν Κρήτῃ ὡς διαρκέσασαν περὶ τὸ ἔτος, δύναται νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἡ ὅλη δρᾶσις αὐτοῦ ὡς πρόεδρος Κρήτης διήρκεσε περὶ τὰ τέσσαρα ἔτη καὶ ἐπομένως τέσσαρα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου του εἶχεν ἐκλεγῆ πρόεδρος Κρήτης. Δύσκολον ὁμοῦς εἶναι νὰ συμπεράνῃ τις πότε ἦλθεν ὁ Ἀνθιμος εἰς τὴν Κρήτην, καθ' ὅσον ἡ ἐπανάστασις τῶν Κρητῶν, ἡ ἐπικρατήσις αὐτῶν καὶ ἡ μετ' αὐτῆν κατάληψις τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν περιγράφονται ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ οὕτω γενικῶς, ὥστε δὲν δύναται τις μετὰ βεβαιότητος νὰ ἀποφανθῇ περὶ τίνος ἐκ τῶν πολλῶν ἐπαναστάσεων τῶν Κρητῶν κατὰ τὴν Ἐνετοκρατίαν πρόκειται. Ἐν τούτοις πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ χρόνου τῆς μεταβάσεως τοῦ Ἀνθίμου εἰς Κρήτην βοηθοῦσιν ἡμᾶς, ὡς νομίζω, τὰ ἐν τῷ λόγῳ λεγόμενα περὶ τῆς τελευταίας αἰρέσεως, τῆς συνταραξάσης τὴν ἐκκλησίαν, εἰς ἣν ἔλαβε μέρος ὁ Ἀνθιμος. Περὶ αὐτῆς, μεταξὺ ἄλλων, παρατηρεῖ ὁ Νεῖλος «Ἀλλὰ πῶς ἂν ἑτέρως τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ἴχυσεν ἡμῶν ἀφελεῖν καὶ τῆς ἐκείθεν βοηθείας ἀποστρεφῆσαι ἢ πείσας μὴ θεῖόν τι χρῆμα νομίζειν μὴδ' αἰδίως Θεῷ προσεῖναι, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς καθάρ-

¹ Ἐκ τῶν λεγομένων ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ «τοῖς ἱερεῦσι τῶν Κρητῶν ἐκέλευεν ἐπαγγέλλειν ἰλάσκεσθαι τὸν Θεὸν εὐχαῖς καὶ ἱκεσίαις καὶ δάκρυσιν καὶ πᾶσιν οἷς οἶδε Θεὸς πρὸς ἔλεον ἐπικάμπτεσθαι, ὥστε τὴν ἐπερχομένην πονηρὰν πείραν διαφυγεῖν», καὶ κατωτέρω «ἐπὶ τὴν ἐκεῖνου καταφεύγουσι προστασίαν καὶ δέονται πρὸς ἀπολογίαν αὐτοῦς ἀλείψαι καὶ οἷς τισι λόγοις χρώμενοι τὸν πειράζοντα νικῆσουσιν ὑποθέσθαι, ὧν καὶ τυχόντες» κτλ. φαίνεται ὅτι μετὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης φυλακίσεως καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς δευτέρας ἐμεσολάβησε χρόνος οὕτως ὥστε κατ' αὐτὸν ἡδύνατο νὰ ἐκφωνηθῇ ὁ λόγος «ὅτε ἐκ τῆς φυλακῆς ἐξῆλθεν», ἢ τοῦλάχιστον ὅτι κατὰ τὴν δευτέραν φυλάκισιν οἱ περιορισμοὶ δὲν ἦσαν μεγάλοι οὕτως ὥστε ὁ Ἀνθιμος ἡδύνατο νὰ συνεννοῆται μετὰ τῶν ἔξω. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Ἀνθίμου περὶ τῶν προόδων τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐκδοθέντος ἐκ λάκκου, δηλαδὴ ἐκ τῆς φυλακῆς, καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰωσήφ, τῆς γραφείσης ἐπίσης ἐκ τοῦ λάκκου.

σεως ἐκάστῳ χορηγουμένην καὶ θείας κοινωνοὺς φύσεως τῇ μετουσίᾳ ταύτης ἐργαζομένων, ἀλλὰ κτίσμα καὶ τῶν κτισμάτων οὐχ ὅσα μὲν εἰ πρὸς χρόνον καὶ διαμονὴν τινα καὶ πῆξιν ἔχει τοῦ εἶναι, ἀλλ' ὅσα γίνεσθαι καὶ διαλύεσθαι πέφυκε καὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας πολλάκις, ἵν' ἢ μὴ μόνον ἀσεβὲς ἀλλὰ καὶ λίαν ὑβριστικὸν τὸ ἐγχείρημα ἐκ τῆς ἀνωτάτω δόξης ἐπὶ τὴν ἐσχάτην τῶν κτισμάτων ἀτέλειαν καταγόντων».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καὶ τῶν καθόλου περὶ τῆς αἰρέσεως ταύτης λεγομένων προκύπτει, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀναμφισβητήτως ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῆς ἡσυχαστικῆς ἔριδος, τῆς ἀρξαμένης διὰ τοῦ Βαρλαάμ, τοῦ ἀπὸ Καλαβρίας, καὶ καταδικασθεῖσης ἔπειτα ἐν τοῖς συνόδοις ταῖς γενομέναις ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ τῷ 1341, ἐν ἣ κατεδικάσθη ὁ Βαρλαάμ, ἐν τοῖς Βασιλείοις τῷ 1347, ἐν ἣ καθηρέθη ὁ Γρηγόριος, ὁ Ἄκινδυνος καὶ οἱ ὄπαδοί αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ Τρικλίνῳ τῶν Βλαχερνῶν ἐπὶ πατριάρχου Καλλίστου, ἐν ἣ καθηρέθησαν καὶ ἀπεκηρύχθησαν πάντες οἱ φρονοῦντες τὰ τοῦ Ἄκινδύνου. Κατὰ ταῦτα ὁ Ἄνθιμος ἐξελέγη πρόεδρος Κρήτης κατὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἡμίσεος ἢ τὸ πολὺ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος¹. Τὴν ὀρθότητα τοῦ ἀνωτέρω συμπεράσματος ἐνισχύουσι καὶ τὰ ἀκόλουθα. Ὁ Νεῖλος ἐπατριάρχευσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τοὺς ἀκριβεστέρους ὑπολογισμοὺς² ἀπὸ τοῦ 1380 - 1388, ἐπομένως ὁ λόγος αὐτοῦ εἰς τὸν Ἄνθιμον ἐξεφωνήθη κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, ἐκτὸς ἐὰν δεχθῆ τις ὅτι οὗτος ἐξεφωνήθη ὑπὸ τοῦ Νεῖλου πρὸ τῆς ἀνάδου αὐτοῦ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον³, ἐπομένως πρὸ τοῦ 1380, ὅπερ δὲν φαίνεται πιθανόν. Πάντως ὁ Ἄνθιμος εἶχε τελευτήσῃ ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ λόγου τούτου⁴, ἧτο δὲ σύγχρονος τοῦ τε ῥήτορος⁵ καὶ πολλῶν τῶν ἀκροατῶν⁶ καὶ ἐπο-

¹ Πρβλ. καὶ τὰ λεγόμενα «λέγω τὸν οὐ πρὸ πολλοῦ πρὸς ἀλλήλους κεινημένον ἡμῖν καὶ τοῖς πολιτικοῖς πράγμασι νοσοῦσι καὶ διακειμένοις κακῶς, συμμετεσχηκίας τῆς λύμης τῆς ἐκκλησίας, τῶν τότε ποιμένων ἀφρόνως τὸν ἀμπελῶνα Κυρίου λυμαινομένων καὶ λύκων ὀφθέντων ἀντι ποιμένων» καὶ «τῶν δὴ τοιούτων ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνων τε καὶ σκαμμάτων οὐδ' ὁ μακάριος Ἄνθιμος ἀπελείπετο, ἀλλὰ καίτοι νέαν ἄγων τὴν ἡλικίαν».

² Πρβλ. Μ. Γεδεών Πατριαρχικοὶ πίνακες Κατὰ τὸν Ζαχαρίαν Μαθᾶν ἐπατριάρχευσεν ἀπὸ τοῦ 1378 - 1388 (Κατάλογος Πατριαρχῶν Κων/πόλεως) καὶ κατὰ τὸν Κρουμβάχερ ἀπὸ τοῦ 1379 - 1387, (Ἱστορία τῆς Βυζ. Λογοτεχνίας κατὰ μετάφρασιν Γ. Σωτηριάδου τόμ. Α'. σ. 349).

³ Τοῦτο θὰ ἡδύνατο τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Νεῖλου λεγομένων περὶ τοῦ πατριάρχου, τοῦ ἐκλέξαντος τὸν Ἄνθιμον πρόεδρον Κρήτης «τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ὁ τηνικάδε τῶν ἱερῶν ἀρχῶν τὴν μεγίστην πεπιστευμένως», πρβλ. καὶ «πρὸς τὸν μέγαν τῆς βασιλευούσης πόλεως ταῦτὸν δ' εἰπεῖν καὶ τῆς οἰκουμένης ἀρχιερέα».

⁴ Πρβλ. «Τῶν προσφάτων ἀμελητέον» καὶ «ὡς τὰ νῦν ἐπ' ὄψεσιν ὡσπερ κείμενα καὶ μονονοχί φωνὴν ἀφιένια».

⁵ Πρβλ. «Ὁς καὶ ζῶν ἡμᾶς ἐν τοῖς πρώτοις ἡγες τῶν φιλουμένων καὶ κοινωνοῦς, ἐν οἷς ἐξῆν ἔπεσθαι, παραλαμβάνειν οὐκ ἀπηξίους».

⁶ Πρβλ. «Ἄλλ' εἶπει θαυμαστός τις καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς, ὃν εἰλόμεθα, τῶν λόγων ἀγῶν δοκεῖ, ὑμεῖς οἱ τὰ ἐκείνου σφῶς εἰδότες κωφισατέ μοι τὸν πόνον περὶ τὸν λόγον κάμνοντι».

μένως ἀπέθανε κατὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἡμίσεος ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος.

Πρὸς τὸ συμπέρασμα τοῦτο φαίνεται ἀντικείμενος ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 30 (C. 3. 16) κώδιξ τῆς ἐν Ρώμῃ Bibliotheca Angelica¹, ὅστις περιλαμβάνει τὸν λόγον τοῦ Ἀνθίμου περὶ τῶν προσόδων τοῦ ἁγίου πνεύματος² καὶ τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ ἐκ τοῦ λάκκου πρὸς τὸν Ἰωσήφ³, ὡς καὶ τὸν ἕτερον λόγον, ὁπότεν ὁ μητροπολίτης Ἀνθιμος τῆς φρουραῖς ἐξῆλθεν⁴.

Ὁ κώδιξ δηλαδὴ οὗτος πλὴν τῶν φύλλων 197 - 203 ἔχει γραφῆ ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Φιλάργη, ὅστις εἶναι καὶ ὁ συγγραφεὺς πολλῶν ἔργων περιεχομένων ἐν αὐτῷ⁵ κατὰ τὰ ἔτη⁶ 1393 καὶ 1394, ἐπομένως πολὺ μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Ἀνθίμου.

Οὕτως ὁμῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων θὰ ἀνέμενέ τις καὶ ἐν τῷ κώδικι τούτῳ, τῷ περιέχοντι τὰ ἔργα τοῦ Ἀνθίμου καὶ λόγον εἰς αὐτόν, ὁπότεν τῆς φρουραῖς ἐξῆλθε καὶ γραφέντι ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Φιλάργη τοῦ Κρητός, τοῦ συνδεομένου στενωῶς μετὰ τοῦ Ἀνθίμου καὶ γνωρίζοντος τὸν θάνατον αὐτοῦ, σημειώσιν τινα τοῦλάχιστον περὶ τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου.

Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ Φιλάργης, γράφων τὸν κώδικα μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Ἀνθίμου, ἔπρεπεν ἰδίᾳ μετὰ τὸν λόγον «ὁπότεν ὁ μητροπολίτης Ἀνθιμος τῆς φρουραῖς ἐξῆλθεν» ἢ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀνθίμου ἐκ τοῦ λάκκου νὰ σημειώσῃ τι περὶ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τοῦ Ἀνθίμου. Ἡ ἔλλειψις ὁμῶς πάσης σημειώσεως ἐν τῷ κώδικι τούτῳ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀνθίμου δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, ὡς φρονῶ, ἐὰν δεχθῇ τις ὅτι, ἐν τῇ μετὰ ταῦτα ἐποχῇ τῶν δυτικῶν τις ἀπέσχισε τὸ φύλλον ἢ τὰ φύλλα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον αἱ σημειώσεις περὶ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τοῦ Ἀνθίμου, ὅπως οὕτως ἀποκρύψῃ, ὡς ἐνόμιζε, τὰς βιαιότητας καὶ ὠμότητες τῶν ὁμοδόξων αὐτοῦ⁷. Ἐκ

¹ Πρβλ. Piccolomini Index codicum Graecorum Bibliothecae Angelicae ἐν Studi Italiani di filologia classica τόμ. Δ' (1896) σ. 64 ἐ.

² Ἐν φύλ. 342 β - 358 β.

³ Ἐν φύλ. 358 β.

⁴ Ἐν φύλ. 3 β - 4 α.

⁵ Πρβλ. ἐν φύλ. 5α «Ἰστέον ὅτι τὰ νέα σχόλια, ἀτινά εἰσιν ὡς παραπληρώματα, εἰσὶν Ἰωσήφ μοναχοῦ τοῦ Φιλάργη, τοῦ γράψαντος τὸ βιβλίον, καὶ εἰ καλῶς πρὸς τὴν ἔννοιαν ἔχουσι, λαμβανέτωσαν οἱ ἀναγινώσκοντες, εἰ δὲ οὐ, καταλειπέτωσαν, ὡς ἄχρηστα» καὶ ἐν φύλ. 346 β «τοῦ γράψαντος τὴν βίβλον Ἰωσήφ».

⁶ Πρβλ. ἐν φύλ. 117 β «Διερμηνεύθησαν δὲ ἐν τῷ Κωφηνίῳ ὄρει ἐν τῇ μονῇ τῶν τριῶν μεγάλων Ἱεραρχῶν παρὰ τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Φιλαργίου, τοῦ τῆς αὐτῆς μονῆς κτήτορος ἐν ἔτει 579 Α'» καὶ ἐν φύλ. 138 β «579 Β'» ἐπομένως κατὰ τὸ 1393 καὶ 1394.

⁷ Ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὁ Φιλάργης μένων ἐν Κρήτῃ δὲν ἐγραψέ τι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀνθίμου ἐκ φόβου τῶν κρατούντων, δὲν φαίνεται πιθανή, τοσοῦτο μάλλον καθ' ὅσον, ἐὰν ὁ Φιλάργης ἐφοβείτο τοὺς κρατούντας, ἠδύνατο καὶ ἔπρεπεν ἀπλῶς καὶ ἄνευ σχολίων νὰ ἀναφέρει τοῦλάχιστον τὸν θάνατον τοῦ Ἀνθίμου.

τούτου δύναται ἴσως νὰ ἐξηγηθῆ καὶ ἡ ἐν τῷ κώδικι νῦν παρατηρουμένη ἔλλειψις τῆς συνεχείας τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀνθίμου ἐκ τοῦ λάκκου πρὸς τὸν Ἰωσήφ¹.

Ἐκ τῆς ὅλης διηγήσεως τοῦ Νεΐλου περὶ τῶν ἐν Κρήτη φυλακίσεων τοῦ Ἀνθίμου καὶ τῶν κατ' αὐτὰς βασάνων αὐτοῦ γίνεται δῆλον ὅτι ὅταν ἐτελεύτησεν ὁ Ἀνθιμος, δὲν ἦτο γέρον. Τοῦτο ἀποδεικνύεται, ὡς φρονῶ, καὶ ἐκ τῆς μακρᾶς, ὑπὲρ τὰ τρία ἔτη, διαρκείας αὐτῶν καὶ πρὸ παντὸς ἐκ τοῦ ὅτι οὐδένα ποιεῖται λόγον ὁ Νεῖλος περὶ τῆς γεροντικῆς ἡλικίας τοῦ Ἀνθίμου. Εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ Νεῖλος κατὰ τὴν περιγραφὴν τῆς φυλακίσεως καὶ τῶν στειρήσεων, ἃς ὑφίστατο ὁ Ἀνθιμος, πάντως, ἐὰν οὗτος ἦτο γέρον, θὰ ἐτόνιζε τὸ γεροντικὸν τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον οὕτω θὰ ἐξῆρην ἐτι μᾶλλον τὸ ἀπάνθρωπον τῶν στειρήσεων καὶ θὰ ἐκίνοι τὴν συμπάθειαν τῶν ἀκροατῶν. Κατὰ ταῦτα ἐκ τῆς ὅλης διηγήσεως τοῦ Νεΐλου περὶ τῶν φυλακίσεων καὶ τῶν βασάνων τοῦ Ἀνθίμου δύναται τις νὰ συμπεράνη ὅτι οὗτος δὲν εἶχεν ὑπερβῆ τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐνισχύεται καὶ ἐκ τῶν ἀκολουθῶν.

Κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Νεΐλου, ὁ Ἀνθιμος ζῶν βίον ἐγκρατῆ καὶ οἰονεὶ ἀσκητικὸν καὶ πρὸ τοῦ γίνῃ μοναχὸς², γενόμενος τοιοῦτος ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ἐξηκολούθει τὴν ἀσκησιν καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας³ ἐπὶ εἴκοσιν ὀκτὼ ὅλα ἔτη⁴. Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀνθιμος γενόμενος μοναχὸς ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ, οὐχὶ λοιπὸν ἀνωτέρω τῶν εἴκοσιν ἐτῶν, ἐξηκολούθει τὴν ἀσκησιν καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας ἐπὶ εἴκοσιν ὀκτὼ ὅλα ἔτη, μέχρι δηλαδὴ τοῦ θανάτου του⁵. Ἐπομένως ὁ Ἀνθιμος ἐτελεύτησεν ἐν ἡλικίᾳ τὸ πολὺ τεσσαράκοντα ὀκτὼ ἐτῶν.

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω συλλογισμῶν στηριζόμενοι δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται, οἱ ἀνωτέρω συλλογισμοὶ εἶναι ἀσφαλεῖς, ὅτι ὁ Ἀνθιμος γεννηθεὶς κατὰ τὸ τέλος τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου τετάρτου, ἐτελεύτησεν ἐν ἡλικίᾳ τὸ πολὺ πενήκοντα ἐτῶν κατὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος.

¹ Ἀξίον σημειώσεως εἶναι ἐνταῦθα ὅτι ἐκ τοῦ κώδικος τούτου ἔλλειπουν πολλά φύλλα καὶ ἐνιαχοῦ ὅλα τετράδια. Ἐὰν τοῦτο εἶναι τυχαῖον, δύναται τις βεβαίως νὰ δεχθῆ ὅτι τυχαίως ἐξέπεσον καὶ τὰ φύλλα ἢ τὸ φύλλον, εἰς ἃ ὁ Φιλάγγης εἶχε γράψει περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀνθίμου. Ἡ τυχαία ὁμως αὕτη σύμπτωσις φαίνεται εἰς ἐμὲ ἀπίθανος.

² «Καίπερ δὲ οὗτω καὶ πρὶν εἰς τῶν μοναστῶν τελεῖν τὸν χορὸν ἐν τοῖς καλοῖς ἑαυτὸν ἅπασιν ἐξασκήσας».

³ «Τῶν δὲ τοιούτων ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνων τε καὶ σκαμμάτων οὐδ' ὁ μακάριος Ἀνθιμος ἀπελείπετο, ἀλλὰ καίτοι νέαν ἄγων τὴν ἡλικίαν κατατεταγμένος ὑπὸ καθηγητῆ τῆς θεοσεβείας καὶ τῆς πρὸς οὐρανὸς φερούσης τρίβου καὶ τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας».

⁴ «Καὶ ταῦτα οὐκ ἐπὶ δύο καὶ τρισὶ καὶ δις τοσοῦτοις, ἀλλ' ἐφ' ὅλοις ὀκτὼ πρὸς τοῖς εἴκοσιν ἔτεσιν ποίαν ἀπολείπει καλοκαγαθίας ὑπερβολήν».

⁵ Οὕτω νομίζω ὅτι πρέπει νὰ νοηθῆ τὸ ἀνωτέρω ὅπως δήποτε σκοτεινὸν χωρίον «ἐφ' ὅλοις ὀκτὼ ἔτεσιν πρὸς τοῖς εἴκοσιν».

Ὑπολείπεται ἡ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος πότε ὁ Ἀνθιμος ἐγένετο μητροπολίτης Ἀθηνῶν καὶ ἔπειτα πρόεδρος Κρήτης καὶ ὑπὸ τίνος πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ περὶ τὸν Ἀνθιμον ἀσχοληθέντες, δὲν γνωρίζω ποῦ στηριζόμενοι, νομίζουν ὅτι οὗτος ἐγένετο Ἀθηνῶν καὶ ἀπεστάλη εἰς τὴν Κρήτην ἐπὶ πατριάρχου Ἀθανασίου τοῦ Α' (1289 - 1293 καὶ 1304 - 1310). Ἡ γνώμη αὕτη, ἐὰν τὰ ἡμέτερα συμπεράσματα εἶναι ἀσφαλῆ, δὲν εἶναι ὀρθή, τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Νείλου καταφαίνεται, ὡς νομίζω, ὅτι ἄλλος ἦτο ὁ πατριάρχης, ὁ ἐκλέξας τὸν Ἀνθιμον Ἀθηνῶν καὶ ἄλλος πρόεδρον Κρήτης. Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Νεῖλος περὶ τοῦ ἐκλέξαντος τὸν Ἀνθιμον Ἀθηνῶν «τελευταῖον ὑπὸ τῶν καλῶς εἰδότην τὰ τοῦ παντὸς ἀξία περιέπειν καὶ πολλῆς ἐπιμελείας ἀξιοῦν τὰ πάσης τιμῆς ἐπέκεινα, ἐφ' ὕψηλὴν ἀνάγεται τῶν ἀξιωματῶν περιοπῆν τῆς Ἀθηναίων πόλεως τὴν προστασίαν ἐγγχειρισθεῖς» καὶ περὶ τοῦ ἐκλέξαντος αὐτὸν Κρήτης «ὁ τηνικαδε τῶν ἱερῶν ἀρχῶν τὴν μεγίστην πεπιστευμένος πρὸς τοῖς ἄλλοις, οἷς ἐκεκόσμητο πλεονεκτηήμασι καὶ λόγῳ καὶ σοφίᾳ τῶν ὑπ' ἐκεῖνο κρατῶν τοῦ χρόνου καὶ καλῶς εἰδῶς πράγμασι χρῆσθαι καὶ τῷ καλῷ καὶ δικαίῳ μόνον ὀρθῇ ψήφῳ καὶ διανοίας εὐθύτητι προστιθέμενος τοῦ καιροῦ τότε καὶ τῶν πραγμάτων τὸν ἄριστον ἐν πράξει καὶ λόγοις ἐπιζητούντων». Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λόγων τοῦ Νείλου καταφαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ δύο διαφόρων πατριαρχῶν τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον, ἐὰν ὁ αὐτὸς πατριάρχης εἶχεν ἐκλέξει τὸν Ἀνθιμον Ἀθηνῶν καὶ ἔπειτα Κρήτης, πάντως θὰ ἐτονίζετο τοῦτο ὑπὸ τοῦ Νείλου¹.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸν βίον τοῦ Ἀνθίμου, ὡς πρὸς δὲ τὰ ἔργα αὐτοῦ παρατηρῶ ὅτι ἐκτὸς τῶν τριῶν σφραγισμένων καὶ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθέντων θὰ εἶχε καὶ ἄλλα γράψει ὁ Ἀνθιμος. Τὴν εἰκασίαν ταύτην στηρίζω ἐπὶ τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Νείλου «οὐ μὴν, ἀλλ' ἐπειδὴ περ ἐν τούτῳ γεγένημαι τῷ μέρει τοῦ λόγου καὶ δεῖ καθάπερ τινὰ πίνακα τῆς ἐκείνου περὶ τὴν θεολογίαν ἀκριβείας ὑμῖν προθεῖναι, φέρε μικρόν τι τῷ λόγῳ προσδιατριψόμεν ὡς ἂν ἐγὼ τε τοῖς περὶ ἐκείνου λόγοις καὶ διάνοιαν καὶ γλῶτταν καθαγιασάω καὶ ὑμεῖς ἡδίους γένησθε τοῖς σφόδρα φίλοις διηγήμασιν ὑπέχοντες ἀκοάς».

*Λόγος ἕτερος, ὁπότεν ὁ μητροπολίτης Ἀνθιμος
τῆς φρουρᾶς ἐξηλάθεν.*

Χρέος ἐστὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα πᾶσι κοινὸν τοῦ προσφέρειν ἕκαστον τῷ οἰκείῳ δεσπότη, ἐξ ὧν οἶδεν ἐργάζεσθαι. Ὁ μὲν ἀγρὸν ἐργαζόμενος ἐν τῷ

¹ Τὸ ζήτημα τοῦτο ὡς καὶ τὸ τοῦ χρόνου τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἀνθίμου θὰ ἡδύνατο νὰ λυθῆ ἀσφαλέστερον, ἐὰν εἶχομεν κατάλογον χρονολογικῶς ἀκριβῆ καὶ ὅπως δήποτε πληρῆ τῶν ἐπισκόπων Ἀθηνῶν. Πάντως τὸ νομιζόμενον ὅτι ὁ Ἀνθιμος ἐγένετο Ἀθηνῶν μετὰ τὸν Μελέτιον Ἀθηνῶν καὶ πρόεδρον Μαδύτου, δὲν δύναται νὰ γίνῃ δεκτὸν.

καλοῦντι καιρῷ τὰς δλώρας τούτω προσφέρει, τὸ μέντοι ἕαρ κρῖνα συλλέξας ἢ ρόδα πρὸς τὸν οἰκεῖον δεσπότην πορεύεται, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ καρποῦς εἰς ἐκεῖνον ἀποκομίζει, ὁ γεωργὸς δὲ καὶ ποιμὴν καὶ πάντες ἴσως, ἕξ ὧν ἕκαστος κέκτηται, τῷ ἑαυτοῦ προσφέρει δεσπότη. Κἀκεῖνοι μὲν τὰ τούτων δεσπότης
5 ζοντες σώματα σωματικὰς οἶδασι καὶ παρ' αὐτῶν λαμβάνειν τὰς ἀπαρχάς. Ἐγὼ τοίνυν πρὸς τὸν κηδεμόνα καὶ φροντιστὴν τῶν ἡμετέρων βουλόμενος σήμερον ψυχῶν ἀπελθεῖν, ἕξ ὧν καὶ αὐτὸς κέκτημαι ποιοῦμαι τὴν εἰσφοράν. Δέομαι δὲ τῷ ἔμφω δεσπότη μὴ ἀπόσῃται ταῦτα διὰ τὴν τούτων σμικρότητα οὐδὲ γὰρ ἄλλο τι μείζον τούτου εἶχον προσφέρειν νυνί, τοῦ καιροῦ καὶ
10 μάλιστα τοῦτο καλοῦντος, εἰ μήπως καὶ αὐτός, ὡς ὁ ποτὲ κολοῖος τοῖς ἀλλοτριόις ἐκαλλωπίσθη πτεροῖς. Οἶδα γὰρ σε μεμαθηκότα τοῦτο παρὰ τοῦ κοινοῦ πάντων ἡμῶν διδασκάλου, τὸ τὰ μικρὰ τῶν μεγάλων δώρων προκρίνειν, ὡς καὶ αὐτὸς τὰ δύο τῆς χήρας προέκρινε τῶν πολλὰ βαλλόντων ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ λεπτά. Ἐμελλεν ἄρα καὶ τοῖς μεταγενεστέροις ἡμῖν τήμερον ὁ παρὰ
15 τῶν ἀρχαίων τιμώμενος ἰωβηλαῖος χρόνος ἀναφανῆναι. Ἐν ἐκεῖνοις μὲν γὰρ ὁ νόμος οὗτος ἐκράτει πᾶν τὸ εἰς δουλείαν προσαγόμενον ζῶον ἑπτὰ μόνον ἔτεσι διατρίβειν ἐν ταύτῃ, τὸν δὲ μετὰ ταῦτα ἰωβηλαῖον καλεῖσθαι, ὃς τοῖς ζῴοις ἐλευθερία τάξεως πάσης ἐτύγχανε δουλικῆς. Οὗτος δὲ καὶ τύπον φέρει τοῦ μέλλοντος· ἐβδόμη γὰρ παρὰ τισιν ὁ παρῶν αἰῶν λέγεται, ὁ δὲ μέλλων
20 ὀγδόη, ὃν καὶ μάλιστα πρῶτην ἐτύγχανε λέγεσθαι ὡς ἀρχὴν βιοτῆς ἐτέρας καὶ τῆς ἐλευθερίας ὑπάρχοντα. Ὁ γὰρ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑπτὰ ἕξ ἀρχῆς τιμήσας ἢ μάλλον εὐλογήσας Θεὸς καὶ σε νῦν τὸν ἡμέτερον ποιμένα καὶ ἱεράρχην δι' ἐκεῖνου ἠυδόκησεν εὐλογῆσαι· εἴρηται γὰρ καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην καὶ ἐν ἑπτὰ ἡμέραις, ὡς φησιν, ὁ ἱερεὺς τελειοῦται καὶ
25 Θεὸς αὐτὸς ἐν τοῖς ἑπτὰ πνεύμασιν ἀναπαύεται. Οὐ βούλομαι πολλὰ περὶ τούτων λέγειν· πεφιλοσόφηται γὰρ ἄλλω τινὶ κάλλιστά τε καὶ ὑψηλότατα. Ἐπτὰ τοίνυν καὶ αὐτὸς ἐν τῷ λάκκῳ μῆνας ποιήσας ἀνεπίστως τούτου, Θεοῦ κελεύσει, ἀνέθορον. Οὕτως γὰρ ἔδει διὰ τῶν πραγμάτων τὰς ἀξίας χαρακτηρίζεσθαι. Ὁ μέντοι δεσπότης πάντων καὶ πλάστης Θεὸς βουληθεὶς
30 βροτὸς γέγονεν, ὑπέστη πάθος ἐκῶν, τὸ τῆς ἀνθρωπίνης ὑποδεικνύων τεκμηρίον φύσεως, πάντα τε καὶ τῷ τάφῳ κατακλεισθεὶς τριήμερος ἐκεῖθεν ἐγήγερται. Οὐ γὰρ τριῆσπερος, ὡσπερ τις ἄλλος, ὠνόμασται· πῶς γὰρ ἔδει τοῦτον ἔσπερον καλεῖσθαι, ὅπου ὁ τῆς δικαιοσύνης ἐτύγχανεν ἥλιος. Κἀκεῖνος μὲν τὸ τρισυπόστατον ἡμῖν τῆς αὐτοῦ ὑποδεικνύων θεότητος τριήμερος ἐκ τάφου
35 ἐγήγερται πᾶσι τοῖς ἕξ Ἀδὰμ ἀνάστασιν παρασχών. Οἶμαι οὕτως διὰ τοῦ πράγματος λέγων· ὁ θέλων τῆς ἀναστάσεως τυχεῖν σὺν ἐμοὶ δεῖ πάντως αὐτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ παθεῖν καὶ σταυρωθῆναι καὶ ταφῆναι καὶ οὕτως ἀναστῆναι καὶ τῆς ἐμῆς βασιλείας γενέσθαι συμμέτοχον. Σὺ δ' ὡς ἐκεῖνου γνήσιος δοῦλος ἐπὶ σταυροῦ μὲν οὐκ ἀνήλθες, ἀλλ' ἴσως εἴποι καὶ τοῦτό τις· ἕκ
40 παλαι γὰρ φαίνῃ διὰ τοῦτο βασιτάζων αὐτόν, πάθει δὲ καὶ ταφῇ ζῶν ἔτι

παρεδόθης ὑπὲρ ἐκείνου. Ἄλλ' αὐτός σε τοῦ τάφου μετὰ τὸν τῆς δουλείας χρόνον ἐρρύσατο. Πάντα μὲν γὰρ τὰ παρὰ Θεοῦ γινόμενα θαυμαστά εἰσι καὶ παράδοξα. Εἰσὶ δὲ τινα τῶν ἄλλων θαυμαστικώτερα· τὸ γὰρ κατακλεισθῆναι καὶ σε τῷ τάφῳ, ἐν ἧ καὶ αὐτὸς κατετέθη ἡμέρα, τῶν ἄλλων πάντων ἐστὶ θαυμαστότερον. Καὶ διὰ πάντων μὲν ὡς ἐκείνου γνήσιος φαίνη δούλος, 5 διὰ τοι τούτου καὶ τῶν μετὰ ταῦτα βιαιότητος ἄξιος εἶναι δοκεῖς. Ἄλλ' εἰς τὸν τάφον ἐκείνου ποτὲ μυροφόροι ἐρχόμενοι τὸ ποθοῦμενον ἔβλεπον σῶμα, ἡμεῖς δὲ τὸν σὸν πολλάκις καταλαβόντες, οὔτε τὸν ποθοῦμενον ἰδεῖν ἠξιώθημεν, ἀλλ' οὐδὲ προσεγγίσει τῷ τόφῳ, ὃ καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων τὴν ἐμὴν ὀδύνην ψυχῆν. Ὅσα τὰ κατὰ σὲ ἐκ τῶν ἔγγιστα καὶ τῶν μακρόθεν ἠκούομεν, 10 τίς σοι ταῦτα καταλεπτῶς ἱκανὸς διηγεῖσθαι; Ὡ εὐχαριστοῦμεν τῷ ἡμετέρῳ Θεῷ, τῷ κηδεμόνι καὶ φροντιστῇ καὶ ὑπηκόῳ τῶν αὐτοῦ δούλων, ὃς οὐκ εἶασεν ἡμᾶς ἐπὶ πολὺ ταύτῃ κρατηθῆναι τῇ λύπῃ, ἀλλὰ μετὰ τὸ φθαρῆναι πᾶσαν ἡμῶν τὴν ἐλπίδα τὴν ἀναψυχὴν ἡμῖν καὶ παράκλησιν ἐδωρήσατο καὶ σὲ τῶν ὀρθοδόξων τὸ καύχημα καὶ στῦλον τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ 15 ποδηγέτην καὶ ἀρχηγὸν τοῦ νέου λαοῦ βάθρον τε καὶ θεμέλιον τῆς ἀσφαλοῦς ἡμῶν πίστεως, τῶν ἱερέων πάντων τὴν καλλονὴν, τὸν θύτην καὶ ἱερέα, ἢ μᾶλλον ἄμωμον θῦμα, εἰ θέμις οὕτως εἰπεῖν, τέθυκας γὰρ σαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν τῷ θανάτῳ, ἀνείλκυσε τοῦ βυθοῦ καὶ τοῖς ἀναξιῶσις ἡμῖν ὄψιν τὴν σὴν ἐχαρίσατο. Ὅς γὰρ ποτε τὸν Δανιὴλ ἐκ τοῦ λάκκου ἐρρύσατο καὶ Ἡλιοῦ τῆς 20 χειρὸς Ἰεζάβελ καὶ παιδᾶς τρεῖς τῆς καμίνου ἀβλαβεῖς διεφύλαξε καὶ ἡμῖν σήμερον τὴν ἀναψυχὴν ἐχαρίσατο ταύτην ὥστε καὶ ἡμᾶς ἀξιῶσαι χαρμονικῶς ἐν τῷ παρόντι ᾄσαι καιρῷ ἐκεῖνο, ὃ καὶ μόνον τὴν φωτοφόρον εἶδ' ἡμέραν ᾄδεσθαι, λέγω δὴ τὸ φωτίζου, φωτίζου, ἢ νέα Ἱερουσαλήμ. Τίνα με οἶει γενέσθαι, ὁπότεν ταύτην ἤκουσα τὴν φωνήν, τὴν λέγουσαν ἄρτι λελύ- 25 τρωσαι τῶν δεσμῶν, ὡς Μαρίαν καὶ Μάρθαν, τὰς λαβούσας ζῶντα τὸν ἑαυτῶν ἀδελφὸν ἢ μίαν τῶν γυναικῶν τῶν καθημένων τοῦ ζωοποιοῦ ἀπέναντι τάφου, αἱ παρ' ἐλπίδα τὸν Ἰησοῦν θεασάμεναι τῇ χαρᾷ συσχεθεῖσαι καὶ θάμβει ἄφωνοι διετέλουν; Ἐπῆλθε τότε λέξαι καμὸι τὸ τοῦ Εὐμαίου ρητόν, τὸ ἦλθες, Τηλέμαχε, γλυκερὸν φάος. Ἄλλ' ὃ πατέρων ἀκρότης, στάθμη τῶν 30 μοναζόντων, κανὼν ἀρετῶν, ἱερέων ποιμὴν, μαρτύρων καὶ δικαίων ἐφαμίλλε, ἀρχιερέων κλέος, ἐκκλησίας ἔρεισμα, πιστῶν ἐγκαλλώπισμα, ὠράσιμα μοναχῶν, ἡμέτερον καύχημα, ἡμετέρας πατρίδος εὐβοτον θρέμμα, δέξαιο τὴν ἐμὴν ἀπαρχὴν εἰ σοι φίλον τὸ κατὰ δύναμιν καὶ μὴ τὴν ἐμὴν ἀναξίαν προσφορὰν ἀποπέμψῃ, ἀλλὰ τὸ θεῖον ὑπὲρ ἡμῶν ἐξευμένιζε, ὅπως σὺν σοι 35 τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπολαύσωμεν, ὧν ἀξιοθῆναι γένοιτο πάντας ἡμᾶς χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τῆς ζωαρχικῆς καὶ ἀδαιρέτου Τριάδος, τοῦ ἀγεννήτου καὶ ἀνάρχου πατρὸς καὶ τοῦ γεννητοῦ καὶ ὁμοουσίου αὐτοῦ υἱοῦ σὺν τῷ πατρὶ ἐκπορευομένῳ ζωοποιῷ Πνεύματι νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

*Λόγος εἰς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν Ἄνθιμον ἀρχιεπίσκοπον
Ἀθηνῶν, τὸν ὁμολογητὴν.*

Τῶν διηγῆσεων ἐκεῖνας μᾶλλον θαυμάζουσιν ἄνθρωποι, ὅσαις τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ χρόνου σεμνότης πρόσεστιν, ὅγκον τινὰ τοῖς πράγμασι προστιθεῖσα καὶ πρὸς φιλοτιμίαν ὥσπερ ἐφελκομένη καὶ τοὺς ἀκούοντας καὶ τοὺς λέγοντας, εἴ γε μέλλοιεν οἱ μὲν ἔρεῖν, οἱ δ' ἀκού-
5 σεσθαι θαυμασιῶν διηγημάτων, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τούτῳ σεμννομένων ὅτι δὴ παλαιοῖς ἀνδράσι καὶ πρὸ πολλοῦ κατώρθωται χρόνου. Ἐμοὶ δὲ καὶ ταῦτα μὲν ἔχειν οὐ φαύλην φαίνεται φιλοτιμίαν, οὐ μὴν διὰ τοῦτο τῶν προσφάτων ἀμελητέον, ἀδοξίαν κατεγνωκότας. Εἰ γὰρ καὶ τῷ χρόνῳ τῶν ἀρχαίων λείπεται, ἀλλὰ τοῖς ἀκροωμένοις ἴσως πρὸς ὠφέλειαν οὐκ ἔλαττον
10 συμβαλεῖται· οὐ γὰρ οὕτως ἐρεθίζει ψυχὴν τὰ πάλαι ποτὲ πεπραγμένα, ὥς τὰ νῦν ἐπ' ὄψει ὥσπερ κείμενα καὶ μονονουχὶ φωνὴν ἀφιέντα, ὅτι καὶ τοῖς πάλαι καὶ τοῖς νῦν οὐκ ἀνακειμένοις οὐδὲ ῥέγγουσιν, ἀλλ' ἰδρῶτι πολλῶ καὶ καρτερίᾳ πόνων ἢ τῆς ἀρετῆς προσεγένετο κτήσις καὶ παντὶ γε ἔξεστι τῷ βουλομένῳ μὴ ῥαθυμεῖν τοῖς πάλαι βεβοημένοις ἐπὶ μεγίστοις ἔργοις ἐξισω-
15 θῆναι καὶ τῆς ὁμοίας τυχεῖν εὐκλείας, οὐ τῆς κάτω μόνον καὶ παρ' ἡμῖν, ἥς οὐδ' ἐν ἐπιθυμίᾳ γένοιτ' ἂν οἱ θεοφιλεῖς καὶ σπουδαῖοι, ἀλλ' ἤδη καὶ τῆς παρὰ ταῖς ἄνω δυνάμεσι, μᾶλλον δὲ τῆς παρ' αὐτῷ τῷ Χριστῷ, ὅς τῶν τοιούτων ἔργων κἀθηται βραβευτῆς οὐ μικροῖς τισι δώροις καὶ λυομένοις ἀμειβόμενος τοὺς ἀγωνιζομένους, ἀλλὰ μεγέθει μὲν ἅπαν ὑπεραίρουσι μέτρον, ἀπει-
20 ρία δὲ καὶ αἰδιότητι καὶ αὐτῶν ὑπερεκτεινομένοις αἰώνων.

Τοιγαροῦν ἐπειδὴ γε ἴσην τὴν ὠφέλειαν ἔκ τε τῶν νέων καὶ παλαιῶν, εἰ σπουδαῖα τύχοιεν ὄντα, διηγημάτων τοῖς ἀκροωμένοις, ἐδίδαξεν οὕσαν ὁ λόγος καλῶς ποιῶν, τὰ τοῦ μακαρίου κατορθώματα διηγητέον ἡμῖν Ἄνθιμου, οὐχ' ἴν' ἐκείνῳ τι προσθῶμεν εἰς εὐφημίαν, οὐδὲ γὰρ ἂν δέοιτο τῶν
25 παρ' ἡμῶν ἐπαίων, μικρῶν γε ὄντων, τῷ δήμῳ τῶν ἀγγέλων ἐπὶ τοῦ κοινοῦ δεσπότης πάντων ἀνεκεκηρυγμένος λαμπρῶς, ἀλλ' ἴν' ἡμῖν ὁ λόγος παράκλησις εἴη πρὸς ἀρετὴν ὥσπερ εἰ ἀρχέτυπον τὸν ἐκεῖνον βίον ὀρῶσι καὶ πᾶσαν ἐκείθεν ἀναλεγόμενοις καλῶν ἰδεάν.

Τὸ μὲν οὖν ἐγκωμίων χρώμενον νόμοις, ἐφ' ᾧ μὴ βέλτιστον διατρίβειν, 30 μεγέθη πόλεων καὶ θεῶν ἀρίστως ἔχουσιν καὶ γῆς καὶ θαλάττης δορυφορίαν καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀπάνταν ἀφθονον χύσιν, ἤδη δὲ καὶ τῶν περιττῶν, καὶ οἰκιστῶν τε καὶ οἰκητόρων λαμπρότητα καὶ δόξαν ἔκ τινων μύθων συνειλεγμένην, ἔτι δὲ προγόνων περιφάνειαν καὶ πλοῦτον καὶ πολιτικὰς ἀρχὰς καὶ τιμὰς δημοσίου καὶ τ' ἄλλα, οἷς χαίρουσιν ἂν οἱ ταπεινοὶ καὶ ταπεινὰ φρο-
35 οῦντες καὶ μηδὲν ὑπεραρθῆναι τῆς γῆς δυνάμενοι, εὐλόγως μοι δοκῶ παρήσειν, οὐ μόνον ὅτι προὔργου τῶν τοιούτων οὐδὲν ἐκείνῳ, ἀλλ' ὅτι μὴ δ' ἡμῖν

ὁ λόγος ὡσπερ ἐν συγγραφῇ πρὸς πάνθ' ὅσα φιλοτιμίαν ἐκείνῳ φέρει τὴν ὁρμὴν ἔχει. Οὐδὲ γὰρ ἐκείνον ἑαυτοῦ λαμπρότερον ἐκ τῶν λόγων ἀποδείξειν τὸ προκείμενον ἡμῖν, ἀλλ' ἴν' ἐκ τῶν ἐκείνῳ πεπραγμένων βελτίους αὐτοὶ γενόμενοι πρὸς τὴν κτῆσιν ἀναπτρωθῶμεν τοῦ τελεωτάτου τῶν ἀγαθῶν. Τοῦτο δὲ ἐστὶ πάντα ῥύπον ἀποθεμένους καὶ καθάραντας ἑαυτοὺς ὡς ἐστὶ 5
 μάλιστα, πρὸς ὑποδοχὴν τῶν θείων ἀπαυγασμάτων τὴν ἐκεῖθεν ἀκτίνα δέξασθαι καὶ τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας καταυγασθῆναι καθ' ὅσον ἐφικτὸν μετασχόν-
 τας τῆς ὄντως μακαριότητος. Οὐκοῦν ἐπειδὴ τῶν ἐκείνου πράξεων ὡσπερ εἰκόνα τινὰ προστήσασθαι δεῖ, ὡς ἂν πρὸς ἐκείνην ἀποσκοποῦντες πρὸς μίμησιν ὀρθοῦ βίου καὶ σώφρονος ἐθίζωμεν ἑαυτοὺς, ἐκείνου μόνου μνημο- 10
 νευτέον, καὶ τὰ ἐκείνου διηγητέον τῶν περιττῶν καὶ ματαίων ἀπεχομένους, ἵνα μὴ ἐν τοῖς παρέργοις τὴν ἀκοὴν ἀποκναίσαντες οὐ σφόδρα περιτύχοιμεν προθύμοις ἐν τοῖς καιρίοις καὶ τοῖς ἕξ ὧν ὑπάρχει πολλὴν ὠφέλειαν καρπω-
 σαμένοις ἐνθὲνδε ἀναχωρεῖν εὐδαίμονας ὄντας καὶ λεγομένους.

Ἄνηρ γὰρ ἐκείνος ἐκ πατέρων φύς οἶων τὸν τοιοῦτον εἰκός, οὐδὲ γὰρ 15
 τοῦτο μικρὸν ἐπὶ τὸ πρὸς ὕψος ἀρετῆς ἀρτῆθαι οἴκοθεν ἔχοντα τὸ παρά-
 δεῖγμα τῶν καλῶν, ἔδειξεν εὐθύς ἀπὸ γραμμῆς οἷος ἔσται τὸ φρονοῦν τῆς ἡλικίας ἀπολαμβάνων· οὐ γὰρ ἔχαιρεν ἐφ' ἧ χαιρούσι παῖδες ἀπαλόγητι φύσεως ἐπτοημένοι περὶ μικρά, ἀλλ' ἐν ἀτελεῖ πάνυ τῇ ἡλικίᾳ τελείων εἵχετο φρονημάτων τὰ κάλλιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις κτήσασθαι τιθέμενος διὰ σπου- 20
 δῆς καὶ ἧ μόνᾳ τῶν ἐχόντων ἐστὶ κυρίως· δόξα μὲν γὰρ καὶ πλοῦτος καὶ χρημάτων καὶ κτημάτων περιουσία οὐ τῶν ἐχόντων μᾶλλον ἐστὶν ἢ τῶν μὴ κεκτημένων, ἄλλοτε ἄλλως φερόμενα καὶ μεταρριπτούμενα καθάπερ ἐν κύβοις, ἢ δὲ τῆς σοφίας κτῆσις μόνιμός ἐστι καὶ βεβαία, ὁμοίως εὖ πράτ-
 τονται παραμένονσα καὶ κακῶς, μᾶλλον δὲ πάντα πρὸς τὸ κρεῖττον διατιθεῖσα 25
 καὶ μηδὲν ἐῶσα τῶν προσπιπτόντων λυπεῖν, ἀλλὰ πᾶσι χρωμένη καὶ τοῖς δοκοῦσιν ἐναντιωτάτοις πρὸς εὐδοκίμησιν. Ὅπερ οὖν κἀκεῖνος συνιδὼν εὐθύς ἕξ ἀρχῆς πρὸς τὴν ταύτης κτῆσιν ὅλον ἐπιδέδωκεν ἑαυτόν, οὐ ταύτην λέγω μόνον τὴν ἐλευθέραν καὶ παριστώσαν Θεῶ καὶ ἡ τῷ τῆς σοφίας ὀνόματι κυρίως προσαγορεύεται ὁμοίους Θεῶ ποιοῦσα τοὺς αὐτῇ χρω- 30
 μένους ὡς ἐφικτὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἕξω καὶ τῆς πρώτης παιδείσκην, ἣν ἄγονόν τε καὶ στείραν καὶ αἰεὶ μὲν ὠδίνουσαν, μηδέποτε δὲ ζωογονοῦσαν τὸν τοκετὸν τῶν παρ' ἡμῖν σοφῶν τις προσηγόρευσε εὖ εἰδώς, ἢ διὰ τοῦτο σπουδάζεσθαι δικαία μόνον, ἴν' εἴη πρὸς τὴν ὄντως χειραγωγὸς ὑπερεί-
 δουσα τι καὶ τὰ τελευταῖα τῶν αὐτῆς ἐνδυμάτων, ταῦτα δ' ἂν εἴη τὰ φαινό- 35
 μενα καὶ ὑποπίπτοντα τῇ αἰσθήσει, ὑπανεχούσα δουλικῶς. Προσθήσω δ' ἔτι καὶ ἴν' ἔχοιεν οἱ ταύτης ὑπερορῶντες ὅσον τὸ μέσον ἀμφοτέρων εἰδέναι ὡς ἂν τῆς μὲν πρώτης ἔχοντο πάσῃ δυνάμει ὡς οὐκ ἐνὸν ἄλλως ἐνωθῆναι Θεῶ καὶ τῷ ἐκεῖθεν συγγενέσθαι φωτὶ, τῆς δ' ὑπερορῶν, ὡς μηδὲν κρὸς τελειό-
 τητα δυναμένης εἰσενεγκεῖν, ἀλλ' ἄχρι μὲν τῆς τῶν κτισμάτων γνώσεως χει- 40

ραγωγούσης, περαιτέρω δὲ προΐεναι μὴ δυναμένης εἰ δὴ καὶ τούτοις ἐπιστή-
 σειεν ἀσφαλῶς καὶ μὴ πρὸς πλάνας τινὰς καὶ ματαίας ἀποβουκολήσειε δόξας,
 ὃ καὶ τῶν Ἑλλήνων παῖδες παθόντες φαίνονται, ἐξ ὧν ἔδει Θεὸν εἰδέναι, ἐκ
 τούτων ἀγνοήσαντες μᾶλλον καὶ λατρεύσαντες τῇ κτίσει, παρὰ τὸν κτίσαντα.
 5 Ἄλλ' οὐχὶ καὶ ὁ νῦν εὐφημούμενος πέπονθέ τι τοιοῦτον ἢ γοῦν ἐμέλλησεν,
 ἀλλὰ τάχει φύσεως σπουδῆν ἄριστα συνεισενεγκὼν ἐν ὀλίγῳ μὲν τῆς ἕξω
 παιδείας συνελέξατο τοσοῦτον, ὅσον οὐδ' ἂν ἕτερος τῶν ἐν βιβλίοις κατασα-
 πέντων, πρὸς δὲ τὴν ἐλευθέραν τάχιστα μετετάξατο, ὥσπερ αἰσχυρόμενος τῆς
 ἀγόνου καλεῖσθαι παῖς, Μωσῆϊ τῷ μεγάλῳ χρώμενος παραδείγματι, ὃς τὸ
 10 συγκαουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ τῆς Φαραῶ θυγατρὸς ἠλλάξατο παῖς
 καλεῖσθαι διὰ Φαραῶ Θεὸς ἐχειροτονήθη παρὰ Θεοῦ καὶ τὴν προσασίαν
 ἐπιστεύθη τῶν ὁμοφύλων καὶ διασχῶν τὸν γνόφον καὶ τῆς νεφέλης εἶσω γενό-
 μενος οὐκ ἤκουσε μόνον, ἀλλὰ καὶ πλαξίν ἐδέξατο νόμους θεοῦ Θεοῦ
 δακτύλῳ κεχαραγμένους. Οὐ μὴν οὐδ' ἕως ἔτι διδασκαλείοις ἐφοῖτα καὶ τοῖς
 15 τεκοῦσι συνῆν, καίτοι πάνν νέαν ἄγων τὴν ἡλικίαν, τῶν τῆς ὄντως φιλοσο-
 φίας καλῶν ἡμέλει, ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτῷ γενόμενος ἄριστος παιδοτρύβης πρὸς
 ἐκεῖνα τῶν μαθημάτων ἐρρῦθμιζεν ἑαυτόν, ἃ συνοίσειν ἔμελλεν οὐ μικρὸν
 πρὸς ἕξιν τῆς τελειότητος καὶ ἃ μέρος ἦδει φιλοσοφίας, ὅσον εἰς πρᾶξιν ἦκει
 καὶ οἶόν τινα προθύρων ἐπέχει λόγον. Αὐταρκείας γὰρ αὐτῷ θεσμούς ἐπετί-
 20 θει, ἅπαν μὲν ἠδονῆς ἐξορίζων πάθος, ὧς οὐ καλὸν ἀνδρὶ γε ὄντι θηλύνεσθαι
 καὶ πάθεισι δουλεύειν ἀνελευθέρως, τῶν δ' ἀναγκαιοτάτων προσαπτόμενος
 μόνον ὁμοίως ἐν ἐνδύμασι καὶ τροφαῖς καὶ τοῦτο τακτῇ περιόδῳ χρόνου,
 ὥσπερ αἰσχυρόμενος εἶ γε καὶ τοῖς ἀναγκαίοις ἀδεῶς χρῶτο, ἀλλὰ μὴ πεφει-
 σμένως καὶ τούτοις καὶ ὅσον τὸν τῆς σαρκὸς συνέχειν δεσμὸν αἰδοῖ τοῦ συνδή-
 25 σαντος, καί τοι γε οὐδ' ἀγῶνος χωρὶς ἀνύειν τὰ τοιαῦτα ἐξῆν αὐτῷ, ἀλλ' ἔδει
 τῆς πρὸς τὴν φύσιν πάλης, τὴν πρὸς τὴν τεκοῦσαν ἰσχυροτέραν εἶναι πολλῷ
 ὑπὸ πολλῆς φιλοστοργίας ἐπικειμένην καὶ τί μὲν οὐ λέγουσαν, τί δὲ οὐ ποιού-
 σαν, ὥστε κρεῶν τὸν παῖδα γεύεσθαι πείθειν, οἷς ἐκεῖνος ἐκ πρώτης ἡλικίας
 εὐθύς ἀπέπατο, τῶν ἐν Βαβυλῶνι παίδων ζηλώσας τὴν ἀρετὴν, ὧν καὶ τῆς
 30 φιλοθείας κληρονόμος ἔμελλεν εἶναι, ἕως ἐκεῖνος ὀρθοῖς καὶ δικαίοις πρὸς
 αὐτὴν χρησάμενος λόγοις ἤδη καὶ τοῦ μέτρου πολὺ διὰ τὸ φίλτρον ἐκφερο-
 μένην καὶ πληγὰς ἐπιτιθεῖσαν μὴ πειθομένῳ, ἔπεισε καλῶς μὴ λιάν περιέχε-
 σθαι τῆς σαρκός, μηδὲ μέγα τι τὴν τρυφήν καὶ τὴν βλακειάν νομίζειν, τοῦ-
 ναντίον μὲν οὖν καὶ κακῶν ἕσχατον ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων καὶ σεμνοτέρων ἐπὶ
 35 τὴν γῆν κατασπῶσαν καὶ χοιρώδη βίον τοῦ προσήκοντος ἀνθρώποις παρα-
 σκευάζουσαν ἀνθαιρεῖσθαι. Οὕτως ἦν καὶ πρὶν καθαρῶς ἐλέσθαι φιλοσοφίαν
 τὰ φιλοσοφίας πρᾶττων οὐκ ἐν παρέργῳ, ὥσπερ οἱ τὰ τακτικὰ μελετῶντες
 καὶ πρὶν ἀντικαταστήναι τοῖς πολεμίοις, πᾶσιν ἑαυτὸν ἐξασκήσας οἷς ἔμελλεν
 ὕστερον χρώμενος ὥσπερ ὄπλοις τοὺς ἀντιτεταγμένους νικᾶν καὶ στεφανίτης
 40 ἀναγορεύεσθαι.

Καίπερ δὲ οὕτω καὶ πρὶν εἰς τῶν μοναστιῶν τελεῖν τὸν χορὸν ἐν τοῖς
καλοῖς ἑαυτὸν ἅπασιν ἐξασκήσας οὐδ' οὕτως ἠνέσχετο τὸ τῆς ψυχῆς εὐγενὲς
παρναλίσκειν ἐν τοῖς μικροῖς. Λέγω γὰρ οὖν μικρὰ αὐτὸν ἑαυτῷ συγκρίνων
καὶ τοῖς ὕστερον ὑπερφυέσι τὰ πρῶτα παρατιθείς, ἃ καίτοι τὸ θαυμάζεσθαι
δικαίως ἔχοντα παρ' αὐτοῖς, παρὰ τῶν ὕστερον ἀφαιρεῖται τὸ πρωτεῖον ἔχειν, 5
ἐπειδὴ καὶ τῶν λαμπρῶν τε καὶ θαυμασίων θαυμασιώτερα καὶ μεῖζω ἐστὶν
εὐρεῖν, ἀλλὰ πάντων ὑπερφρονήσας ὡς οὐκ ἀξίων ὄντων κωλύειν πρὸς ἣν
ἐπόθει φιλοσοφίαν καὶ ἀποστολικῶς εἰπεῖν πάντα σκύβαλα ἠγησάμενος, ἵνα
Χριστὸν κερδήσῃ, τῇ τῶν ἑαυτοῦς ἀναθέντων Θεῷ χορεία συνέταξεν ἑαυτὸν,
ὁ καὶ πρὶν ἀνατεθειμένος, εἰ καὶ μὴ πρὸ γεννήσεως ὥσπερ ὁ Σαμουήλ. Οὐ 10
μὴν οὐδ' ἐν τούτῳ τοῖς πολλοῖς ὁμοίως ἠνέσχετο τὰ τίμια μετελθεῖν, οὐδ'
ἀσώφως τῆς πρὸς φιλοσοφίαν φερούσης ἄψασθαι, ὥσπερ νῦν ὁρῶ τοὺς πολ-
λοὺς πρὶν διδαχθῆναι τὸ τῆς διδασκαλίας ἑαυτοῖς μέτρον περιτιθέντας καὶ
πρὶν τὸν οὐδὸν ὑπερβῆναι τῶν ἀδύτων εἴσω νομίζοντας γεγενῆσθαι. Ἄλλ' οὐχὶ
κάκεινος οὕτω περὶ τῶν μεγάλων ἔγνω μικρολόγως διανοεῖσθαι, ἀλλ' ὥσπερ 15
ἔδει βέλτιστα συνιδῶν ὡς οὐδὲ τῶν τεχνῶν τούτων δὴ τινα τῶν μικρῶν καὶ
περὶ φαῦλα ἠσχολημένων πρὸς ἀκρίβειάν ἐστιν ἐξασκήσαι, εἰ μὴ τοῖς ἐν
περινοίᾳ ταύτης γεγενημένοις ὀδηγοῖς πρὸς τὴν ἀνάληψιν χρῆσαιτο, μὴ τοί γε
δὴ τὴν πασῶν ὑψηλοτέραν καὶ ἤνπερ δὴ τεχνῶν τέχνην οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ
καὶ ὀνομάζουσι καὶ νομίζουσι τῶν ταύτην προωδευκότων, τῷ βελτίστῳ 20
φέρων ἐκδίδωσιν ἑαυτὸν τάξιν ἀρίστην τῆς πάντα ταυτούσης καὶ πρὸς τὸ
δέον ῥυθμιζούσης τιθέμενος φιλοσοφίας. Καὶ πολλοὺς μὲν πόνους ὑπήνεγκεν
ἐν τῷ σώματι, πλείους δ' αὐ τούτων ἐν τῇ ψυχῇ τοῖς πάθεσιν ἀνθιστάμενος
καὶ πᾶν εἶδος κακίας καὶ μοχθηρίας μετὰ πολλῆς σφοδρότητος ἀπελαύνων ἢ
μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐγγίζειν ἔω. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ θαυμαστός τις καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς, 25
ὄν εἰλόμεθα, τῶν λόγων ἀγὼν δοκεῖ, ὑμεῖς οἱ τὰ ἐκεῖνου σαφῶς εἰδότες κου-
φισατέ μοι τὸν πόνον περὶ τὸν λόγον κάμνοντι. Καὶ ὁ μὲν θαυμαζέτω τὸ
οἶον ἄυλον καὶ ἀσώματον, ὀλίγα προσασπτόμενον τῶν γηίνων, ὅτι μὴ πᾶσα
ἀνάγκη, ὁ δὲ τὸ ἐν πόνοις καρτερικὸν καὶ γενναῖον. Καὶ τούτων οἱ μὲν τοὺς
ἐν νησιταῖς καὶ αὐπνίαις καὶ προσευχαῖς, ἄλλοι δὲ τοὺς ἐν πάσῃ διακονίᾳ 30
οὐδὲν γὰρ οὕτως εὐτελὲς ἐστὶ καὶ μικρόν, ὃ μὴ μέγιστον ἦν ἐκείνῳ καὶ μετὰ
πλείονος ἐπράττετο σπουδῆς, ὁ δὲ τὸ πρὸς πάντας ἡμερον καὶ φιλάνθρωπον
ὡς δοκεῖν ἅπαντας ἐν τῇ ψυχῇ περιφέρειν, ὅφ' οὐ τοῖς ἐντυγχάνουσιν οὕτως
ἦν ποθεινός, ὡς ῥᾶον εἶναι ἑαυτῷ τινα ἀπεχθάνεσθαι ἢ ἐκείνῳ, ὁ δὲ τὸ
ταπεινόν τε καὶ ἄτυφον, οὗ καὶ τῶν ἄλλων μᾶλλον αὐτῷ περιῆν ὑπερέχοντας 35
ἑαυτοῦ πάντας λογιζομένῳ καὶ τὸ δεσποτικὸν ἐκεῖνο παράγγελμα σαφῶς ἐπὶ
τῶν ἔργων ἀποπληροῦντι πάντα μὲν τὰ διατεταγμένα ποιοῦντι, ἀχρεῖον
δ' ἑαυτὸν δοῦλον ἀποκαλοῦντι. Τὸ δὲ δὴ μέτριον αὐτῷ τοῦ σχήματος καὶ
κατεσταλμένον, τὸ δ' εὐπροσήγορον ἐν ὁμιλίαις, τὸ δὲ ἀπλοῦν τοῦ ἤθους καὶ
ἀπερίεργον, τίς οὕτως ἀπειρόκαλος ὥστ' ἄνευ θαύματος παρελθεῖν. Ἄλλὰ μὴν 40

τὸν τοσοῦτων ἀγαθῶν χορῶ περιηριθισμένον μὴ μέγα φρονῆσαι μηδ' ἀπαλα-
 λαγὴν τοῦ ὑφ' ἐτέρῳ ζητεῖν τετάχθαι, ἀλλ' ἢ διὰ πάσης ἑλευθερίας τὴν διὰ
 Χριστὸν ἡγεῖσθαι δουλείαν καὶ τοῦτ' οὐκ ἐπὶ δύο καὶ τρισὶ καὶ δις τοσοῦτοις,
 ἀλλ' ἐφ' ὅλοις ὀκτῶ ἔτεσι πρὸς τοῖς εἴκοσι, ποίαν ἀπολείπει καλοκαγαθίας
 5 ὑπερβολήν. Ἄλλ' ὅταν εἰς τὴν τῶν τοσοῦτων πόνων ἀποβλέψω καὶ τῶν καμά-
 των ἐπικαρπίαν καὶ τοὺς τῆς γνώσεως θησαυρούς, οἷς πλουτοῦσιν οἱ τῶν
 θείων ἐνταλμάτων ἐσχολακότες τῇ ἐργασίᾳ καὶ τὸν Θεὸν ἔνοικον ἐσχηκότες
 τῷ πάσης ὕλικῆς ἐμπαθείας ἐκκεκαθάρθαι καὶ ἴδω τὸ βῆθος τῶν νοημάτων
 καὶ μυστήρια Θεοῦ λεγόντων ἀκούσω ἐκπλήττομαι μὲν Θεοῦ φιλανθρωπίαν
 10 ὁστρακίνοις σκεύεισι θησαυρούς σοφίας τοσοῦτους ἐντεθεικότες, μακαρίζω δὲ
 τοὺς εὐτυχηκότας τῶν ἀγαθῶν καὶ τούτων σφόδρα μὲν εἶναι βούλομαι καὶ
 αὐτός, ἀσθενεῖα δὲ ψυχῆς ἀπολειπόμενος, ὃ λείπόν ἐστι, θαυμάζω τοὺς
 ἀνδρείως ἠγωνισμένους καὶ τῶν ἐπάθλων ἄγαμαι καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ
 κάλλος καὶ τοῖς τετυχηκόσι συμπανηγυρίζω τε καὶ συνήδομαι καὶ τούτους
 15 οἰκειοῦμαι ὑφ' ἡδονῆς, ὥσπερ ἐν τοῖς θεάτροις οἱ σφόδρα φιλοθεάμονες.
 Ταύτης καὶ ὁ τῶντι θαυμαστός καὶ τοῦ παντός ἐμοὶ τιμώμενος, οἶδα δ' εὖ
 ὅτι καὶ πᾶσιν ὑμῖν, τῆς ἀμοιβῆς ἐπέτυχεν Ἄνθιμος τῆς πολλῆς περὶ Θεοῦ
 εὐνοίας καὶ τῆς δι' ἐκεῖνον κακοπαθείας μυστήρια Θεοῦ διδαχθεὶς καὶ τῷ τῆς
 θεολογίας ὄρει καλῶς προβάς καὶ νόμους Θεοῦ δεξάμενος οὐκ ἐν πλαξὶ λιθί-
 20 ναις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίνας, ὃ φησι Παῦλος, οὐ τοὺς ἔξωθεν μόνον
 ὅσον πρὸς λατρείαν φέρει καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν θείων παραγγελμάτων,
 ἀλλὰ καὶ ὅσον ἐνδον καὶ τῶν ἀποκρύφων ἔχεται τῆς θεολογίας θεωρημάτων
 καὶ Ἰσραὴλ τοῦ νέου τὴν ὁδηγίαν ἐνεπιστεύθη καὶ τῆς ἁγίας γῆς, ἣν πραέων
 πατοῦσι πόδες, κατέσχε τὴν κληρουχίαν ἐνὶ τούτῳ καὶ Μωσῆα τὸν μέγαν εἰ
 25 μὴ τολμηρὸν εἰπεῖν παρελάσας τῷ μὴ Σιών τῆς νοουμένης ἀπολειφθῆναι,
 ἐπειδὴ Θεοῦ προνοία μειζόνων πραγμάτων ἕνεκα μὴ τῆς αἰσθητῆς ἐκεῖνος
 ἐπιβῆναι συνεχωρήθη.

Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπειδὴ περ ἐν τούτῳ γεγένημαι τῷ μέρει τοῦ λόγου καὶ
 δεῖ καθάπερ τινὰ πίνακα τῆς ἐκείνου περὶ τὴν θεολογίαν ἀκριβείας ὑμῖν
 50 προηῆναι, φέρε μικρόν τι τῷ λόγῳ προσδιατρέψωμεν, ὥς ἂν ἐγὼ τε τοῖς
 περὶ ἐκείνου λόγοις καὶ διάνοιαν καὶ γλῶτταν καθαγιάσω καὶ ὑμεῖς ἡδῖους
 γένησθε τοῖς σφόδρα φίλοις διηγήμασιν ὑπέχοντες ἀκοάς.

Ἦν ὅτε τὸ ἡμέτερον ἦνθιε γένος καὶ παντοίοις ἐκόμα τοῖς ἀγαθοῖς καὶ
 οὐδενὸς ἐνέδει πρὸς τὴν ἐσχάτην μακαριότητα, οὐχ ὅτι παράδεισον ἦκει
 35 μόνον καὶ βίον ἄλυπον εἶχε καὶ κακίας ἀπάσης ἀπηλλαγμένον, ἀλλὰ καὶ τῷ
 πολλῆς ἀπολαύειν παρὰ Θεοῦ τιμῆς καὶ θείων χαρισμάτων ἔμπλεων εἶναι
 καὶ δόξῃ τῇ ἄνωθεν περιστέλλεσθαι, δι' ἣν οἱ προπάτορες ὄντες οὐκ ἠσχύ-
 νοντο γυμνοί· τί γὰρ ἔδει φαύλων τε καὶ γηίνων τοῖς ἀφθάρτων εὐποροῦσι
 καὶ οὐρανίων τῶν ἐνδυμάτων; Ἐπεὶ δὲ τῇ κακίᾳ τοῦ ὄφρεως ἐπεισθημεν
 40 συμβουλή καὶ διὰ τῆς ἡδονῆς κλαπέντες τῶν θείων καταλιγορήσαμεν ἐνταλ-

μάτων καὶ τοῦ φυτοῦ τῆς γνώσεως ἠψάμεθα μὴ κατὰ καιρὸν οὐδ' ἐπιτηδείως,
 τῆς μὲν τρυφῆς ἐκείνης ὡς οὐκ ἄξιοι καὶ τῆς μακαριότητος ἐκβεβλήμεθα,
 φθορὰν δὲ τῆς αἰδιότητος ἠλλαξάμεθα καὶ κακῶν φορὰν τῆς πρῶν εὐμε-
 ρίας. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἡμῖν ἔσται τὰ τῆς κακοπραγίας, ἀλλ' ὁδῶ βαδί- 5
 ζοντος ἀεὶ τοῦ κακοῦ καὶ πρὸς τὸ χεῖρον ἐπιιδιόντος καὶ τοῦ Θεοῦ εἰδέναί
 παντάσῃ ἀπέστημεν, τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ἐλατρεύσαμεν τῇ
 κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα ἡλίω καὶ ἀστράσι προσκυνοῦντες, ἔστι δ' ὅπου καὶ
 ζῳαῖς ἀλόγοις καὶ κνωδάλων καὶ ἐρπετῶν τοῖς ἀτιμοτάτοις. Καὶ οὐ μόνον
 ἀλλ' ἦδη καὶ λίθοις καὶ ξύλοις τῷ λίθῳ λέγοντες πατήρ μου εἶ σὺ καὶ τῷ
 ξύλῳ σὺ με ἐγέννησας κατὰ τὴν Γραφήν· οὐ γὰρ ἤρκεσε τῷ φθονερῶς ἡμᾶς 10
 ἀποστήσαντι τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ καὶ λίθων ἀναισθητοτέρους ἐργάσαιτο καὶ
 ξύλων ἀτιμοτέρους, ὧν οὐκ ἤνεγκε τὴν τιμὴν χειρὶ Θεοῦ καὶ εἰκόνι τετιμη-
 μένων. Οὕτω δὲ κατενεχθέντας ἡμᾶς καὶ πρὸς τοσοῦτον κακίας ἐληλακότας
 ἐπεὶ παριδεῖν οὐ Θεοῦ, πέμπονται μὲν προφητῆται πρὸς βοήθειαν ἡμετέραν,
 δίδοται δὲ νόμος ἀνακόπτων τὴν μοχθηρίαν καὶ τῶν ματαίων σεβασμάτων 15
 ἡμᾶς ἀπάγων καὶ πρὸς ἐνὸς Θεοῦ τοῦ πλάσαντος ἡμᾶς καὶ συνέχοντος καὶ
 συντηροῦντος προνοίας λόγοις τὴν ἐπίγνωσιν ἐπανάγων καὶ πάντα φιλαν-
 θρώπως πράττειται τὰ συντείνοντα πρὸς σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν ὡς ἂν μηδε-
 μία πρόφασις ἀπολείποιο τῷ ἀμπελῶνι Κυρίου τὴν ἀκαρπίαν ἐγκαλουμένῳ,
 ὡς ἐξεῖναι λέγειν τῷ γεωργῷ τῶν καλῶν τί ἔδει με ποιῆσαι τῷ ἀμπελῶνι 20
 μου καὶ οὐκ ἐποίησα, ἵνα ποιῆσῃ σταφυλήν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας. Ἐπεὶ δὲ
 πρὸς τοσαύτην κακίας ῥύμην τῶν προλαβόντων ἤρκεσεν οὐδέν, ἀλλ' ἐπὶ
 πάντας ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία καὶ πάντων ἴσχυσεν ἐπιλαβέσθαι, αὐτὸς ὁ τοῦ
 Θεοῦ Λόγος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο τὴν ἰδίαν εἰκόναπ ατουμένην ἀτίμως καὶ
 περὶ βρισμένην ὄραν μὴ φέρων καιροῖς ἰδίους, κατὰ Παῦλον, ἐπεδήμησε πρὸς 25
 ἡμᾶς εὐδοκία Πατρὸς καὶ συνεργία Πνεύματος ἁγίου καὶ σὰρξ ἀτρέπτως
 γέγονεν ὁ αὔλος καὶ ἀσώματος καὶ ψυχῇ νοεῶν παραπλησίως ἡμῖν ἐμίχθη
 καὶ νέος Ἀδὰμ εἶναι τε καὶ λέγεσθαι κατεδέξατο τῷ πρωτοπλάστῳ τοῖς
 πᾶσιν ὅμοιος χωρὶς ἁμαρτίας καὶ τῆς πτωχείας οὐ παρητήσατο καὶ τῆς ἀδο-
 ξίας τῆς ἡμετέρας μεταλαβεῖν, ἵν' ἡμεῖς τοῦ πλοῦτου τῆς αὐτοῦ φιλανθρο- 30
 πίας ἐμφορηθῶμεν καὶ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐπανέλθωμεν δόξαν, μᾶλλον δὲ
 καὶ μείζονος καὶ θαυμασιωτέρας ἐπιλαβώμεθα, ὅσῳ τότε μὲν ἐν μετουσίᾳ
 μόνον τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων ἦμεν, νυνὶ δὲ τὴν ἡμετέραν φύσιν λαβὼν
 αὐτὸς ὁμόθεον ἀπειργάσατο καὶ συνεδρία πατρὸς ἐτίμησε καὶ προσκυνεῖσθαι
 παρὰ πάσης κτίσεως ἐπίσης πατρὶ καὶ πνεύματι παρεσκεύασεν. Ἀλλὰ τὴν 35
 τοσαύτην δόξαν καὶ τῆς τιμῆς τὸ μέγεθος, ἧς ἀπελαύσαμεν Θεοῦ ἐπιδημη-
 κότος ἡμῖν, καὶ τὴν τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν κοινωνίαν καὶ τὴν τῆς φύσεως
 θέωσιν πῶς ἦν ἐνεγκεῖν τὸν ἐξ ἀρχῆς βάσκανον καὶ πολέμιον γένει τῷ
 ἡμετέρῳ καὶ μηδέποτε κόρον ἐσχηκότα τῶν ἡμετέρων κακῶν, ἀλλ' ἀεὶ τοῖς
 προλαβοῦσι μείζω καὶ χαλεπώτερα ἐξευρίσκοντα, ἵν' ἐνὶ γε τῷ τρόπῳ τῆς 40

ἀληθείας παρασπάσας ἡμᾶς τοῖς αὐτῶ τεταμειυμένοις ὑποβάλλη κολαστη-
 ρίοις; Οὐκ οὐδὲ ἠνέσχετο, ἀλλὰ καίτοι σειραῖς Ἄδου καὶ ζόφω παραδε-
 δομένοις ὑπὸ τοῦ τὸν κόσμον νενικηκότος Χριστοῦ καὶ ἐκνευρισμένους καὶ
 τὴν καθ' ἡμῶν ἰσχὺν περιηρημένος τῆς ἀρχαίας οὐκ ἐπελάθετο διπλόης
 5 καὶ πανουργίας καὶ τῶν καθ' ἡμῶν αὐτοῦ τεχνασμάτων ὅσῳ καὶ πονηρότε-
 ρος αὐτὸς ἑαυτοῦ γέγονεν ἐκ τῆς ἡμετέρας εὐδοκίμησεως πρὸς μείζω τὴν
 μανίαν ἐξαφθείς, ὥσπερ τῶν θηρίων τὰ πονηρότατα βληθέντα μᾶλλον ἐρε-
 θίζεται πρὸς ἄμυναν τοῦ βαλόντος, οὐ μὴν τὴν αὐτὴν, ἦνπερ καὶ πρότερον,
 πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐξαπάτην ἐδοκίμασεν ἐλθεῖν, ἀλλὰ τὸ μὲν παντάπασιν
 10 ἀποσιῆσαι πείθειν Θεοῦ μὴ ῥᾶον εἶναι μᾶλλον δὲ ἀδύνατον συνορῶν ἥδει
 γὰρ τοῦ ἐπὶ γῆς ὀφθέντος καὶ τὴν ἀνθρωπιαν φύσιν τῇ θείᾳ καταμιζάντος
 ἀσυγχύτως ἄμαχον οὖσαν τὴν ἰσχύν, ὅς γε καὶ πρὶν αὐτοῦ πείραν σχεῖν καὶ
 τὸ κατὰ πάντων κράτος ἀφαιρεθῆναι, οἶδά σε τίς εἶ, ἔλεγεν ὁ τοῦ Θεοῦ υἱός,
 τὸ μέντοι φαύλως περὶ αὐτοῦ δοξάζειν καὶ τὴν μόνην ἄτμητον φύσιν κακῶς
 15 καὶ ἀθέως συνάπτειν καὶ διαιρεῖν πρὸς τῷ μηδὲν πρὸς ἀσεβείας ἔλαττον
 εἶναι λόγον ἔτι ῥᾶδιον ὄν, τοῖς γὰρ ὡσὶν ἐνίων ὥσπερ καὶ πρότερον τῆς Εὐσας
 τὰς κατὰ Θεὸν βλασφημίας ὑποψιθυρίσας εὖρεν ἐτοιμους πρὸς ὑποδοχὴν ἢ
 μᾶλλον προσεξευρίσκοντας καὶ συμφιλοτιμουμένους αὐτῷ τὴν φλόγα τῆς
 ἀσεβείας ἐπὶ μέγιστον ἐξαιρεῖν, ταύτῃ δὴ καὶ προσέβαλλεν ἡμῖν διὰ τῶν
 20 σαθροτέρων ὥσπερ ἐπιτιθέμενος καὶ πολλὰς εἰσήγαγε πλάνας καὶ δόξας ἐν
 τοῖς περὶ Θεοῦ πιστευομένοις καὶ λεγομένοις οὐ τῇ ἀληθείᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 σφίσι αὐταῖς ἐναντιωτάτας καὶ τοῦ προσήκοντος ἐπίσης ἀποπιπτούσας. Καὶ
 οἱ μὲν αὐτῶν τὴν Τριάδα συναιροῦντες κακῶς οὐ πραγματικὴν εἰσήγον τὴν
 διαφορὰν τῶν προσώπων, ὡς εἶναι τὸν Θεὸν ἐν μιᾷ οὐσίᾳ διακεκριμένον
 25 τρισὶ προσώποις ἐκάστου μετὰ τῆς ἰδιότητος καὶ τὴν ὑπόστασιν ἰδίαν ἔχον-
 τος καὶ ὄντος Θεοῦ τελείου, εἰ καὶ μὴ τρεῖς, ἀλλ' εἰς τὸ λατρευόμενον ἡμῖν
 ἔστι Θεός, ὀνόματα δὲ μόνον εἶναι πραγμάτων ἔρημα, κακῶς ἐνόουν μηδε-
 μίαν ἔχοντα πρὸς ἄλληλα τὴν ἀναφορὰν ἢ τὴν σχέσιν, ὡς τὸν αὐτὸν ποτὲ
 μὲν πατέρα, ποτὲ δὲ υἱόν, ποτὲ δὲ πνεῦμα ἅγιον καλεῖσθαι, οἱ δὲ παντάπασιν
 30 ἀπεναντίας καὶ ὅ φασι τοῖς προσώποις ἐκ διαμέτρου μὴ τοῖς προσώποις
 μόνον ἀλλὰ καὶ τῇ οὐσίᾳ τὸν Θεὸν ἔλεγον διαιρεῖσθαι εἰς ἐκφύλους ἀνομοιό-
 τητας κατατέμνοντες οὐδὲν ἦττον εἰ μὴ καὶ μᾶλλον τῶν προτέρων ἀσεβοῦν-
 τες, καὶ τῷ μὲν πατρὶ τὸ ἀγέννητόν τε καὶ ἄναρχον ταῦτόν δ' εἰπεῖν ἄκτιστον
 ἀπονέμοντες μόνῳ, τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα κατήγαγον εἰς τὴν κτίσιν, μὴ
 35 εἶναι ποτε καὶ χρονικὴν ἀρχὴν ἐσχηκέναι καὶ τοιαῦτά τινα δογματίζοντες
 κακῶς καὶ ἀθέως, εἰ καὶ τῶν λοιπῶν κτισμάτων πρῶτον τῇ τε ἀξίᾳ καὶ τῷ
 χρόνῳ τὸν υἱὸν ἔλεγον εἶναι καὶ δι' αὐτοῦ πάνθ' ὡς δι' ὄργάνου γεγενῆσθαι
 τὰ μετ' αὐτόν, καὶ τό γε εἰς αὐτοὺς ἦκον τῇ κτίσει λατρεύειν ἀναπεύθοντες ἢ
 τῷ κτίσαντι καὶ πρὸς τὴν ἀρχαίαν πλάνην ἐπανάγοντες, τὴν εἰδωλολατρείαν.
 40 Πόσον γὰρ ἂν διενέγκοι κτίσματος κτίσμα καὶ τῆς πρώτης ἀπολαυῆ τιμῆς

τε καὶ προεδρίας ὁμοίως γὰρ ἔστι κτίσμα καὶ τῆς αὐτῆς φύσεώς τε καὶ συγγενείας. Ἔτεροι δὲ τοῖς περὶ τοῦ υἱοῦ δῆθεν ὑγαινόντες λόγοις τοῦ πνεύματος ὑπεβίβαζον τὴν ἀξίαν, οὐ τῆς αὐτῆς πατρὶ καὶ υἱῷ συγχωροῦντες φύσεως εἶναι, ἀλλὰ τῇ κτίσει συντάττοντες, ἀπὸ κοιτίας ὄντως αὐτῶν φθηγόμενοι καὶ ἀνοήτοις καταχραίνοντες τὴν θεολογίαν κενολογίας. Ἄλλ' οὐ 5
 μέχρι τούτων ὁ κατὰ Θεοῦ πόλεμός ἐστιν τοῖς ἀσεβέσιν ἢ τῷ τούτων μᾶλλον πατρὶ, ὃς δι' ὑπερηφανίαν καὶ τὸ ἐπαρθῆναι κατὰ Θεοῦ τὸ σκότος ἠλλάξατο τοῦ φῶς εἶναι τε καὶ ὀνομάζεσθαι, οὐδ' ἠγάπησεν ἐν τοῖς προτέροις ἐλληλεγμένους καὶ ἡσχυμένος, ἀλλὰ τῇ τοῦ Σωτῆρος ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίᾳ τὰς γλώττας ἐπαφῆκε τῶν αὐτῷ πειθόμενων καὶ μωρίας πάλιν ἐπεισήγαγε τῶν πιστῶν τῇ 10
 ἐκκλησίᾳ τὰς ταραχάς. Καὶ γὰρ οἱ μὲν αὐτῶν μηδὲ σεσαρκῶσθαι τὸν υἱὸν ἔλεγον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ φάσμα τὸ φαινόμενον εἶναι καὶ οὐκ ἄνθρωπον ἀληθῶς καὶ δοκεῖν μὲν σταυροῦσθαι καὶ τραυματίζεσθαι καὶ τῶν πληγῶν ἀπορρέειν αἷμα, πάντα δ' εἶναι φαντασίαν καὶ ἀπάτην τῶν ὀφθαλμῶν καὶ μηδὲν διενηνοχῆναι τῶν ἐν σκηναῖς καὶ δράμασι τελουμένων, οἱ δ' ἀπεναντίας τού- 15
 τοις τὴν θεϊαν φύσιν εἰς σάρκα μεταβεβλήσθαι καὶ τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν μετέχειν καὶ σταυροῦσθαι καὶ θνήσκειν καὶ θάπτεσθαι μάταια λέγοντες ἀληθῶς καὶ ἀσεβεῖν ἐγνωκότες διακενῆς. Ἔτεροι δ' αὖ πάλιν σάρκα μὲν ἐκ παρθε-
 νικῶν αἱμάτων ἀνελιφέναι ἄνουν δισχυρίζοντο καὶ ἄψυχον ἀνοήτως τῆς θεότητος δηλαδὴ ψυχῆς ἐπεχούσης λόγον ἐν τῷ Χριστῷ, ὥσπερ δεδοικότες 20
 μὴ καὶ ψυχὰς ἀγιοσθῶμεν τῇ μεταλήψει, μᾶλλον δ' ἵνα παντάπασιν ἀθεράπευτοι διαμείνωμεν τοῦ πρώτου πεσόντος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν ἀβοηθήτου καταλειφθέντος. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν οὐχ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι Θεὸν καὶ ἄνθρωπον, ἀλλ' ἕτερον μὲν τὸν αἰδίδως γεγεννημένον ἐκ τοῦ πατρὸς, ὁμοούσιον αὐτῷ καὶ 25
 ὁμόχρονον, ἕτερον δὲ τὸν χρονικὴν ἐκ τῆς παρθένου δεδεδυμένον ἀρχὴν, καὶ
 τοῖς κατὰ φύσιν πάθεισιν ὑποκείμενον τῆς σαρκός, μόνη τῇ ὁμοβουλίᾳ καὶ τῇ πρὸς πάντα ὑποταγῇ τῷ τοῦ Θεοῦ ἠνωμένον λόγῳ, δι' ἣν αἰτίαν αὐτῷ καὶ συμπροσκυνεῖσθαι καὶ συνδοξάζεσθαι καὶ θεοφόρον ἄνθρωπον χρηματίζειν ἀλλὰ μὴ σαρκοφόρον Θεὸν καὶ τοιαῦτα δὴ πολλῆς παραπληξίας γέμοντα ἢ 30
 μᾶλλον ἀσεβείας καὶ ἀθεΐας. Οἱ δὲ τὸ ἴσον κακὸν ἐκ τῆς ἐναντιότητος ὑπε-
 νόησαν σύγχυσις τῶν φύσεων δογματίσαντες διὰ τὴν ἄκραν τῶν ὑποστάσεων ἔνωσις ὡς ἐκ τούτου συμβαίνειν μήτε τῷ πατρὶ τὸν υἱὸν μήθ' ἡμῖν ὁμοούσιον εἶναι, ἀλλὰ τινα φύσιν ἑτέραν καὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐπίσης ἀφεστηκυῖαν καὶ τοιαῦθ' ἕτερα προσεξεῦρον φιλοτιμούμενοι τὴν ἀσέβειαν οὐ γὰρ 35
 νῦν πρὸς ἀκρίβειαν ἕκαστα καταλέγειν τὸ προκείμενον ἡμῖν, ἀλλ' ὅσον ὑπο-
 μνήσαι μόνον ὅτι τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ τῆς καθ' ἡμῶν μαγειρίας οὐδ' ἄχρι νῦν ὁ δημιουργὸς ἀπέσχετο τῆς κακίας, ἀλλ' ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς οὕτω δὴ καὶ νῦν ὀργάνων πονηρῶν εὐπορήσας καὶ τῆς αὐτοῦ μοχθηρίας χωρητικῶν οὐ παύεται πολέμους ἐπεγείρων, τοῖς εὐσεβοῦσι καὶ τοῦ Χριστοῦ ταράττων καὶ συγγῶν τὴν ἐκκλησίαν, ἣν αὐτὸς ἰδίῳ αἵματι συνεστήσατο καὶ ἀνάλωτον 40

ἔσεθαι καὶ πυλῶν ὑπερέτερον Ἄδου, οἶμαι δὲ τῶν πονηρῶν τοῦ σκοτίου
 προμάχων, δι' ὧν ὥσπερ τινῶν εισόδων κατὰ τῆς εὐσεβείας πόλεμος ἀναρρή-
 γνυται τὰ ζόφου καὶ σκοτίας ἄξια προαγόντων εἰς φῶς καὶ ῥήματα καὶ νοήματα
 προηγόρευσε. Ἐπεὶ γὰρ πᾶσαν διεξελθὼν μηχανὴν καὶ πάντα κάλων κινή-
 5 σας οὐδὲν ἀπάνωτο τῆς κακίας οὐδὲ τὴν ἄσπilon τοῦ Χριστοῦ νύμφην ἴσχυσε
 καταισχύναί, ἀλλ' ὥπται λύκος μάτην τὸ τοῦ λόγου χανῶν, τῶν γενναίων τῆς
 ἀληθείας ὑπασπιστῶν καὶ προμάχων τῆς εὐσεβείας στερεῶς ἀντιτεταγμένων
 καὶ πᾶσαν αὐτοῦ διπλὴν καὶ πανουργίαν δίκην ἀραχνίων διαλυόντων καὶ
 τὸ μὲν εὐσεβὲς καὶ ὀρθόδοξον ἀληθείας ὑποστηρίζοντων λόγοις καὶ τῷ θεμε-
 10 λῶ τῆς πίστεως ἐδραζόντων, ὃ καταβέβληται προφήταις καὶ ἀποστόλοις, τὸ
 δ' ἀσεβὲς καὶ κακόδοξον οἶα λίθοις τοῖς λόγοις ἀποσοβούντων τῇ σφενδόνῃ
 τοῦ πνεύματος καὶ σθένει παντὶ καθαιρούντων πᾶν ὕψωμα κατὰ τῆς γνώσεως
 ἐπαιρόμενον τοῦ Θεοῦ, ἐπεὶ αὐτὴν αὐτοῖς τὴν δύναμιν οὐκ ἄλλοθεν ποθεν
 ἑώρα προσγινομένην ἢ τοῦ θεοῦ αὐτοῖς ἐνοικεῖν καὶ θείας πληροῦν χάριτος
 15 καὶ δυνάμεως, ταύτης αὐτοῦ ἀποστερησαί βουληθεὶς τῆς ἐπικουρίας, κακούρ-
 γως μὲν οὐκ ἀνοήτως δ' οὖν ὅμως ἦν γὰρ ἡ κρατίστη τῶν ἐπιβουλῶν, εἰ
 προὐχώρησεν αὐτῷ ῥᾶστα κρατήσιν ἀόπλων καὶ ἀφυλάκτων λογιζομένῳ
 ταύτη καὶ ἐπεστράτευσεν πονηροῖς τισὶ καὶ τῆς αὐτοῦ μυσταγωγίας ἀξίοις
 χρησάμενος πρὸς συμμαχίαν καὶ δι' αὐτῶν τὴν ἐκκλησίαν συνταράξας Χριστοῦ
 20 καὶ κλύδωνι μεγάλῳ καὶ σάλῳ περιβαλὼν οὐρίως εἶπερ ποτε φερομένην
 καὶ ταῖς τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος αὔραις ὀδηγουμένην καὶ πολλῆς γαλήνης
 οὐκ ὀλίγον ἤδη χρόνον ἀπολαύουσαν.

Ἄλλὰ πῶς ἂν ἑτέρως τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν ἴσχυσεν ἡμῶν ἀφελεῖν καὶ
 τῆς ἐκεῖθεν βοηθείας ἀποστερησαί ἢ πείσας μὴ θεῖον τι χρῆμα νομίζειν, μηδ'
 25 αἰδίως Θεῷ προσεῖναι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς καθάρσεως ἐκάστῳ χορηγου-
 μένην καὶ θείας κοινωνοῦς φύσεως τῇ μετουσίᾳ ταύτης ἐργαζομένην, ἀλλὰ
 κτίσμα καὶ τῶν κτισμάτων οὐχ ὅσα μὲν εἰ πρὸς χρόνον καὶ διαμονὴν τινα
 καὶ πῆξιν ἔχει τοῦ εἶναι, ἀλλ' ὅσα γίνεσθαι καὶ διαλύεσθαι πέφυκε καὶ τῆς
 30 αὐτῆς ἡμέρας πολλάκις ἔν' ἢ μὴ μόνον ἀσεβές, ἀλλὰ καὶ λίαν ὑβριστικὸν τὸ
 ἐγχείρημα ἐκ τῆς ἀνωτάτω δόξης ἐπὶ τὴν ἐσχάτην τῶν κτισμάτων εὐτέλειαν
 καταγόντων. Ταύτην τὴν θολερὰν τῶν δογμάτων ἀνατροπὴν ἐκ μικρᾶς τινος
 καὶ τῆς τυχούσης ἀρξαμένην αἰτίας καὶ πρὶν καθαρῶς εἰς φῶς προελθεῖν
 ἀλλ' ἐν ὧδίσι μένουσαν ἔτι κινδυνεύουσαν ὀλίγου δεῖν αὐταῖς ὧδίσι διαφθα-
 35 ρῆναι τοῦ πρώτου τὸν πονηρὸν θησαυρὸν τῆς καρδίας ἐξενεγκόντος δίκην ἀκο-
 λάστου γλώττης ὥσπερ ἦν ἄξιον δεδωκότος καὶ τῶν ἱερῶν ἐξοστρακισθέντος
 περιβόλων τῆς ἐκκλησίας ἐπίσης τοῖς πῶποτε κατὰ τῆς εὐσεβείας λευυτηκόσιν
 ἐπ' ἴσῃ τῆς ὀρθῆς πίστεως προδοσίᾳ πολέμου τῶν πῶποτε μνημονευομένων
 χαλεπωτάτου τὰ ἡμέτερα καταλειφτός καὶ πάντα στάσεως καὶ ταραχῆς καὶ
 40 ἀταξίας ἐμπεληκότος εἰδόσι λέγω, τὸν οὐ πρὸ πολλοῦ πρὸς ἀλλήλους κεινη-
 μένον ἡμῖν καὶ τοῖς πολιτικοῖς πράγμασι νοσοῦσι καὶ διακειμένοις κακῶς, συμ-

μετεσηκίας τῆς λύμης τῆς ἐκκλησίας τῶν τότε ποιμένων ἀφρόνως τὸν ἀμπε-
 λῶνα Κυρίου λυμαιομένων καὶ λύκων ὀφθέντων ἀντὶ ποιμένων καὶ τὴν
 ἐπιθυμητὴν τοῦ Θεοῦ μερίδα καταισχνόντων ἐπὶ τοσοῦτον αὐξηθῆναι συνέβη
 καὶ οὕτω κρατῆσαι ὡς πολλοὺς μὲν ἐσηκῆναι τοὺς σπουδαστάς, οὐ μικροῦ
 δὲ τῆς οἰκουμένης μέρους ἐπιλαβέσθαι, πολλῶν δὲ κινδύνων καὶ πειρασμῶν 5
 τοῖς ταύτην καταλύειν ἐσπουδακόσι πρόξενος καταστήναι· παραδίδονται γὰρ
 καὶ δίκαιοι πολλάκις τοῖς ἀρρήτοις τοῦ Θεοῦ κρίμασιν, οἷς τότε τὸ πᾶν διευ-
 θύνεται τε καὶ διεξάγεται, χερσὶν ἀσεβῶν, οὐχ' ἴν' ἐκεῖνοι τὸ πλεόν σχοίεν, πῶς
 γὰρ οἷς γε καὶ τοῦτο πρὸς μείζω κατάκρισιν συγχωρεῖται κατὰ τὸ γεγραμ-
 μένον εἰς ἡμέραν πονηρὰν τηρουμένοι, ἀλλ' ἵνα οὗτοι μᾶλλον ἐκ τῆς πεί- 10
 ρας λαμπρότεροι καταστάντες μεγάλων ἐπιτύχῃσι τῶν ἐπάθλων, ἥνικα πᾶν
 ἔργον ἡμῶν καὶ λόγος καὶ διανόημα τοῦ πάντα σαφῶς εἰδότης γυμνὰ τῷ
 βήματι παραστάντα καὶ χωρὶς τινος ἐπικαλύμματος καὶ προβλήματος δικαίας
 τύχῃσι τῆς εὐθύνης ἐκάστου κατ' ἀξίαν τῶν πεπραγμένων ἀπολαμβάνοντες.
 Καὶ τῆς τοιαύτης δυναστείας καὶ κατὰ τῶν δικαίων τῶν ἀσεβῶν μάλιστα τῷ 15
 τοῦ Θεοῦ κλήρῳ πρὸς καιρὸν ἐπαφιεμένης πρὸς μείζω εὐδοκίμησιν οὐκ Ἰώβ
 μάρτυς μόνον, ὃς δίκαιος εἶναι θεοσεβῆς τε καὶ ἀμειπτος ὑπὸ τῆς ἀληθείας
 μαρτυρηθεὶς καὶ τὸ σύμπαν εἰπεῖν πάσης κακίας ἀπηλλαγμένος πολλοῖς καὶ
 συνεχέσι περιεσχέθη κύμασι πειρασμῶν, οὐ χρημάτων καὶ κτημάτων καὶ τῆς
 ἄλλης περιουσίας, ἀλλὰ καὶ φιλιῶν αὐτῶν ἀποστερηθεὶς ἀθρόον ἐν βραχεῖ 20
 χρόνῳ καὶ πολλὴν ἐν τῷ σώματι κάκωσιν ὑποστάς σφοδρότατά τε πιεσθεὶς
 ἐνδεία τῶν ἀναγκαίων, ὁ πολλοῖς ἐπαρκέσας πρότερον ἐνδέεσι καὶ πᾶσι τοῖς
 χρήζουσιν ἐν παντὶ χρόνῳ τὴν οἰκίαν παρεσηκῆμένος ἀνεφυγμένην καὶ ὁ πολλῶν
 πενήτων ὤμους θάλασπας γυμνὸς ἐπὶ κοπρίας ἔξω τῆς πόλεως καθεσθεὶς, εἰ καὶ
 λαμπρῶς ἐπὶ τέλει τῶν ἄθλων ἀνεκηρύχθη διὰ νεφέλης καὶ λαίλαπος αὐτῷ 25
 χρηματίσαντος τοῦ Θεοῦ καὶ πᾶσι γνώριμον καταστήσαντος ὡς οὐ διὰ κακίαν
 ὥσπερ ᾤοντο τῶν φίλων οἱ γνησιώτατοι κακῶν εἰς πρᾶξιν ἀλλ' οὐ βάσανον
 ἀρετῆς νομίζοντες τὴν παροῦσαν κακοπραγίαν, ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ἀναφανῆ
 δίκαιος ταῦτα συνεχωρήθη, οὐδ' ἀναισχύντου τινὸς προφάσεως ὑπολειπομένης
 τῷ διαβόλῳ οὐ δωρεὰν ἀλλ' ἀντίδοσιν τῶν ὑπεργμένων ἀγαθῶν τὴν Ἰώβ 30
 εὐσέβειαν ὀνομάζοντι. Οὐ τοίνυν Ἰώβ μόνον τοῦ κακῶς τοὺς δικαίους
 πάσχειν ἔστιν ὅτε συγχωρεῖσθαι παρὰ Θεοῦ μάρτυς ἀξιόχρεως ἡμῖν, ἀλλὰ
 καὶ πᾶς τῶν ἁγίων δῆμος, οἱ περιῆλθον ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακου-
 χούμενοι κατὰ Παῦλον, πολλῶ δὲ μᾶλλον οἱ Χριστοῦ μαθηταί, οἷς ἅπας ὁ
 βίος ἦν μία θλιψίς, εἰ καὶ χαίροντες τοῖς ἀλγεινοῖς προσωμίλουν, τῆς ἀγαθῆς 35
 ἐλπίδος ὑποτεμνομένης τὴν αἰσθησιν τῶν δεινῶν· ἔω γὰρ λέγειν τοὺς μαρ-
 τύρων ἄθλους καὶ τὰ παλαισμάτα, οἱ ῥᾶον ἠνεγκαν ἐν τοῖς ἰδίοις σώμα-
 σιν ἀγωνιζόμενοι τὰ δεινὰ ἢ ἂν τις ἕτερος πάσχοντας ὀρῶν μόνον. Τῶν
 δὲ τοιούτων ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγώνων τε καὶ σκαμμάτων οὐδ' ὁ μακά-
 ριος Ἀνθιμος ἀπελείπετο, ἀλλὰ καίτοι νέαν ἄγων τὴν ἡλικίαν καὶ τετα- 40

γμένος ὑπὸ καθηγητῆ τῆς θεοσεβείας καὶ τῆς πρὸς οὐρανοὺς φερούσης
 τρίβου καὶ τῆς ἐμπράκτου φιλοσοφίας, ἔπει κάκεινος τῆς αὐτῆς ἦν, ὃ φασί,
 κεραμείας, καὶ λόγους ἤδει κιβδηλοὺς τῶν ἀληθινῶν διακρίνειν τῆς θεολογίας
 δογμάτων καὶ τὸ μὲν νόθον ἅπαν ἀπαναίνεσθαι, τῆς δὲ ἀληθείας περιέχε-
 5 σθαι παντὶ σθένει καὶ διὰ ταῦτα πολλοῖς παρὰ τῶν τῆς ἀσεβείας προεστηκό-
 των περιπεπτώκει τοῖς πειρασμοῖς ἐλαυνόμενος καὶ περιϋβριζόμενος καὶ
 θεάτροις καὶ ἀγοραῖς ἀτίμως περιελκόμενος καὶ δεσποτικῶν κακούργων
 δίκην προσομιλῶν τῶν γὰρ λαοῦ προστασίαν πεπιστευμένων εἰς ἦν καὶ
 10 ἔκκλησίαν, μὴ περιδεῖν νόθοις καὶ παρεγγράτοις δόγμασι μολυνομένην,
 ὑπὲρ ὧν καὶ μάλιστα καθ' ἑαυτοῦ τῶν διωκτῶν ἐξεκαλέσατο τὴν μανίαν,
 ἔπειδῃ πρὸς τὸ λυποῦν εἴθε μάλιστα τὸ πολεμοῦν ἀντιπαρεξάγεσθαι. Πῶς
 δ' ἂν ἀνθρώποις ἐχρήσαντο φιλάνθρωπος οἱ κακοὶ τοῦ λόγου σαράκται καὶ
 τὴν ἀλήθειαν ῥαδίως παραχαράττοντες; Ἐπειδῃ τοίνυν ὁ καθηγητῆς αὐτῷ
 15 τοιούτοις ἐνετύφα τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας διωγμοῖς καὶ κινδύνοις, οὐδ' ἔκεινος
 ἀπελείπετο παραθέων, ἀλλὰ πᾶσι παρῆν κινδύνοις τὴν ἴσην ἐπιδεικνύμενος
 προθυμίαν οὐ τῷ σφοδρῶς ἀντιπνέειν μόνον τῇ ἀσεβείᾳ καὶ πάντα πράττειν
 πρὸς κατάλυσιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τῷ πᾶν ὄτιοῦν αἰρεῖσθαι τῶν δυσχερῶν
 ὑπὲρ τοῦ μὴ τοῖς διώκουσιν ὄτα δοῦναι καὶ ταῖς βεβήλοις αὐτῶν συνθέσθαι
 20 κενοφωνίας. Καὶ Τιμόθεος ἦν ἀντικρυς ἄλλος, Παῦλος πρὸς τὸ κήρυγμα συγ-
 κατοπαθῶν τοῦ Ἐθαγγελίου καὶ πᾶσαν ὄση δυνατὴ παρ' ἑαυτοῦ συνεισφέρων
 ἐν τοῖς προκειμένοις συνεισφορᾶν, ὃ καὶ μεῖζον ἐδόκει παντὸς κέρδους
 τῷ διδασκάλῳ καὶ παντὸς ἦν ἥδιον αὐτῷ θεάματος, ὃν αὐτὸς ἐθρέψατο
 λόγους εὐσεβείας ὄραν εἰς τοῦθ' ἡλικίας ἦκοντα καὶ φρονήσεως μᾶλλον
 25 δὲ ῥώμης καὶ ἀνδρείας πνευματικῆς, ὡς ἐν μηδενὶ τῶν καλῶν αὐτοῦ
 δι' ἀσθένειαν ἀπολείπεσθαι, ὃ πατράσιν ἔργον εὐχῆς τοὺς παῖδας αὐτοῖς
 βελτίους τῶν γεγεννηκότων ὀφθῆναι καὶ τούτοις οὐ δάκνονται παρευδοκι-
 μούμενοι μόνον, ἀλλὰ καὶ χαίρουσιν. Οὐ μὴν ἐν τοῖς ἀγῶσι μὲν καὶ τοῖς κινδύ-
 νοις οὕτω πρόθυμος ἦν ὑπὲρ τοῦ μὴ τὴν ἀλήθειαν ὄραν πατουμένην ὄτιοῦν
 30 πᾶν αἰρεῖσθαι, τῶν διωγμῶν δὲ πεπαυμένων καὶ τῶν κινδύνων ὑψῆκε τῆς
 τόλμης, ἢ μικρὸν γοῦν πρὸς τὸν κατὰ τῆς αἰρέσεως ἀπερραθύμησε πόλεμον
 ὥσπερ ἀγαπητὸν ἠγούμενος εἰ μὴ τὸ πλέον ἔχοιεν οἱ κακοί, ἀλλ' ἀντίπαλα
 ἦ τὰ τῆς εὐσεβείας πρὸς τὴν κακίαν. Ἄλλ' εἰ μὴ παντάπασι τῶν θείων
 ἐξελάσειε περιβόλων, οὐδὲ βιώσιμον ἐδόκει μεθ' ἡδονῆς ὡς γὰρ ἔδει ποτὲ τῆς
 35 εὐσεβείας ἀναλαμπύσης καὶ τῆς προσηκούσης παρηρησίας καὶ τιμῆς ἐπιλα-
 βομένης, τοῦ σκότους δὲ τῶν αἰρέσεων ἐκχωρήσαντος πολλαῖς ἐληλεγμένου
 τῶν προεστηκότων τῆς ἐκκλησίας συνόδοις καὶ ἀποδείξεισι καὶ φανερῶς ἀπο-
 κηρυχθέντος ἐγγράφοις τοῖς διατάγμασιν, ἴν' ἦ πᾶσι καταφανῆς ἡ κακία καὶ
 μὴ τὴν ἀλήθειαν ὑποκρινομένη δελεάζῃ τοὺς ἀπλουστέρους, οὐδ' ἔκεινος τό γε
 40 εἰς αὐτὸν ἦκον ἠμέλει, ἀλλὰ δυνάμει τε πνεύματος καὶ θείων ἐμπειρίᾳ λόγων

καθωπλισμένος ἐχώρει κατὰ τῆς πλάνης τοὺς μὲν μήπω τοῖς ἐκείνων βρόχοις ἐμπεπωκότας λόγοις ἀληθείας ὑποστηρίζων καὶ ὁμοιοῖα τῶν λογίων τοῦ πνεύματος καὶ τῆς αἵρέσεως τὸ αἶσχος ὅσον τῇ παραθέσει τῶν ὀρθῶν δογμα-
των ὑποδεικνύς, τῶν προεμπεσόντων δὲ τὸ μὲν ὅσον ἰάσιμον ἐπανάγων καὶ
χειραγωγὸς αὐτοῖς γινόμενος ὁμοίως πρὸς τε τὴν αἵρεσιν τῆς ἀληθείας καὶ τὴν 5
τῆς πλάνης ἀποφυγὴν, τοὺς δ' ἀνιάτως ἔχοντας στερραῖς ἀποδείξεων ἀνάγκαις
ἐπιστομίζων καὶ κακοὺς ἐθελοντὰς ὄντας ἀποδεικνύς ἀγνοία τῶν Γραφῶν
ἀποπλανηθέντας καὶ μοχθηρῶς φύσεως τῷ ψεύδει ἐναπομείναντας. Ἐρ' οὖν
εἴλετο μὲν τὸ ἀγαθὸν αὐτός, ὁμοίως ἔν τε λόγοις καὶ πράγμασι, καὶ πᾶν
ἀρετῆς ἐξήσκησεν εἶδος, ὡσπερ τινὰ στήλην ἐκείνης ἔμψυχον εἰς κάλλος ἐαν- 10
τὸν ἀποξέσας, ἐτέροις δὲ τῶν ὁμοίων αἴτιος οὐ κατέστη; ἢ πολλοὺς μὲν ἐτέ-
ρους ἐνήγε πρὸς ἀρετὴν λόγοις τε καὶ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι, οὐκ
ἐπίσημος δὲ ἦν, μηδὲ ταῖς πάντων γλώτταις περιαδόμενος μετὰ θαύματος; ἢ
τοῖς πᾶσι μὲν περίβλεπτος ἦν καὶ θαυμαζόμενος ὡσπερ ἄξιον, οὐ τετίμηται
δὲ τὰ εἰκότα, μηδ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν ὁ λύχνος ἐτέθη, ἴν' ἢ πᾶσιν ὁδηγία πρὸς 15
εὐθύτητα καὶ λόγου καὶ βίου, τοῖς δυναμένοις τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας ἐνατε-
νίξει; Οὐδαμῶς, ἀλλ' ὡσπερ πᾶν εἶδος ἀρετῆς ἐπῆλθε πρότερον ἐν κόσμῳ
καὶ κατὰ τάξιν, ἀπὸ τῶν ἀτελεστερῶν ἐπὶ τὰ τελειότερα μεταβαίνων, οὕτω
δὴ καὶ πάντα βαθμὸν ἱερωσύνης πρότερον μετελθὼν καὶ πᾶσι καλῶς καὶ ὡς
προσῆκεν ἐνδιαπρέπας τελευταῖον ὑπὸ τῶν καλῶς εἰδότην τὰ τοῦ παντός 20
ἄξια περιέπειν καὶ πολλῆς ἐπιμελείας ἀξιῶν τὰ πάσης τιμῆς ἐπέκεινα, ἐφ' ὕψη-
λὴν ἀνάγεται τῶν ἀξιωμάτων περιωπὴν, τῆς Ἀθηναίων πόλεως τὴν προστα-
σίαν ἐγχειρισθεῖς, τιμήσας τὴν καθέδραν μᾶλλον οὐχ' ὑπ' αὐτῆς τιμηθεῖς
καὶ ἀρετῆς ἄθλον, ἀλλ' οὐ προστασίας ἀνθρωπίνης ἢ σπουδῆς ἔργον τὴν
ἄξιαν εὐράμενος καὶ βιασθεῖς κατὰ Θεὸν μᾶλλον, ἀλλ' οὐκ εἰσωθήσας ἑαυτὸν 25
τῇ πασῶν λειτουργιῶν ὑψηλοτάτῃ καὶ σεμνοτάτῃ καὶ οὐκ ἀνάγκοις, ὅ φασι,
χερσὶν οὐδ' ἀπαιδεύτῃ τῇ διανοίᾳ ἀλλὰ καὶ λίαν ἠγνισμέναις καὶ ψυχῇ τὰ
θεῖα πεπαιδευμένῃ καὶ καλῶς εἰδυία νόμους Θεοῦ τῶν ἀγιωτάτων προσεφα-
ψάμενος. Τοιγαροῦν οὐδ' ἐφησύχασε τοῖς προλαβοῦσι πόνους τε καὶ καμάτοις,
οὐδ' ἀρκεῖν ἠγεῖτο τὴν ἐκ τοῦ θρόνου δόξαν προσγινομένην ὡσπερ ἂν ἄλλος 30
τις τῶν χαμαὶ συρομένων καὶ ταπεινοφρονεῖν περὶ μεγάλων διεγνωκότων,
ἀλλὰ τὴν μὲν ἔξωθεν τιμὴν προσγινομένην, οὐ τῶν ἐχόντων μᾶλλον ἢ τῶν
δεδωκότων εἶναι νομίζων, τὴν δὲ ἐκ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν οἰκείων κατορθω-
μάτων ἰδίαν εἶναι καὶ καθαρῶς τῶν κατορθωκότων, μᾶλλον ἐπέτεινεν ἑαυτὸν
πρὸς ἐργασίαν τῶν ἀγαθῶν ὡσπερ αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἀμιλλαν ἐνστησά- 35
μενος καὶ τοῖς ἐπιγενομένοις τοὺς προλαβόντας πόνους ὑπερβαλέσθαι φιλο-
νεικῶν. Ποῖον γὰρ ἀρετῆς οὐκ ἐπῆλθεν εἶδος, μᾶλλον δὲ ποῖον οὐ μεθ'
ὑπερβολῆς ἢ τί τις τῶν αὐτοῦ θαυμάσαι προθυμηθεῖς οὐκ ἂν αὐτὸς αὐτοῦ
καταγνοίῃ ὡς μείζοσιν ἢ κατὰ λόγου δύναμιν τὸν λόγον ἀντεπεξάγων ὡσθ'
ἐκατέρωθεν τὴν νικῶσαν ἐκείνον ἔχειν, εἴθ' οἷς ἂν ἀποκνοίῃ τις ὡς μείζοσιν 40

ἢ καθ' αὐτὸν προσάπτεσθαι τῶν ἐγκωμίων ἐκείνου, εἴθ' οἷς ἐγχειροίη παρὰ
 πολὺ φαινόμενος ἀπολειπόμενος τῆς ἀξίας. Ἄλλὰ τὸν οὕτω μὲν θαυμαστόν,
 οὕτω δὲ τοῖς ἀπάντων περιαδόμενον στόμασι, μὴ καὶ μεῖζω προίεναι πρὸς δόξαν
 ὥσπερ δὴ καὶ παρὰ Θεῶ οὐδὲν ἦν καὶ παρ' ἀνθρώποις, πῶς ἂν ἦν λόγον
 5 σῶζον ἢ μὴ καὶ παντάπασι τοῦ εὐπρεποῦς ἕξω πίπτον καὶ τοῦ δικαίου; Οὐκ οὐδὲ
 ἠνείχοντο οἱ καλοὶ τῶν ἐκείνου κριταὶ καὶ δοκιμασταὶ μὴ καὶ μεῖζοσι
 πράγμασι καὶ τῆς ἐκείνου δεομένοις ἐπιστασίας ἐφιστάν τὴν μεγάλην ψυχὴν
 ἐκείνην καὶ μεγάλην δύναμιν κεκτημένην, ἀλλ' ὥσπερ τῶν στρατηγῶν τοὺς
 εὐδοκιμωτάτους οἱ τῶν μεγάλων ἐξηγούμενοι στρατοπέδων, ἂν φθάσωσι μὴ
 10 τοῖς πονοῦσι τῆς στρατιᾶς μέρεσιν ἐπιστήσαντες ἐν ταῖς μάχαις οὐ μᾶλα τοῖς
 δεδομένοις ἐθέλουσιν ἐπιμένειν, ἀλλ' ὀξέως συνιδόντες μετατάττουσι πρὸς
 τὸ δέον, πολλὴν ποιούμενοι πρόνοιαν τοῖς φοβερωτέροις τῶν πολεμίων τῶν
 παρ' αὐτοῖς τοὺς εὐδοκιμωτάτους ἀντεπεξάγειν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ
 τηρικᾶδε τῶν ἱερῶν ἀρχῶν τὴν μεγίστην πεπιστευμένος πρὸς τοῖς ἄλλοις, οἷς
 15 ἐκεκόσμητο πλεονεκτήμασι, καὶ λόγῳ καὶ σοφίᾳ τῶν ἐπ' ἐκεῖνο κρατῶν τοῦ
 χρόνου καὶ καλῶς εἰδῶς πράγμασι χρῆσθαι καὶ τῷ καλῷ καὶ δικαίῳ μόνον
 ὀρθῇ ψήφῳ καὶ διανοίᾳ εὐθύτητι προστιθέμενος, τοῦ καιροῦ τότε καὶ τῶν
 πραγμάτων τὸν ἄριστον ἐν πράξεσι καὶ λόγοις ἐπιζητούντων, ἐπεὶ καλῶς
 εὗρισκεν ἐκεῖνον οὐκ ἐνδεῶς παρεσκευασμένον πρὸς τὴν χρεῖαν τοῦ ζητου-
 20 μένου, τῆς Ἀθηναίων πόλεως ἀφελόμενος, ἢ κεκλήρωτο, τῇ τῶν Κρητῶν
 ἐπίστησι νήσῳ, τῆς ἐκείνου δεομένη καὶ γλώττης καὶ διανοίᾳ πρὸς τὴν ἐκ
 μακροῦ τοῦ χρόνου κατασχόντων αὐτὴν ἀπαλλαγὴν δυσχερῶν. Τῆς γὰρ νήσου
 ταύτης ἐκ πολλοῦ Λατίνοις δεδουλωμένης καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἕνεκα τῶν
 25 ποιμένα καὶ τῆς εὐσεβείας διδάσκαλον παρ' ἡμῶν αὐτοῖς ἐφίστασθαι καλυόν-
 των καὶ μὴ τῇ βίᾳ μόνον ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας κεχηρμένων τῇ ἀναιρέσει, ἀλλὰ
 ὑπὸ πολλῆς ὀμότητός τε καὶ ἀγροικίας καὶ τὴν εὐσέβειαν τυραννούντων καὶ
 μικρὸν ἦγουμένων τῶν σωμάτων τὴν δυναστείαν, εἰμὴ καὶ τῶν ψυχῶν τῶν
 ἀρχομένων κρατοῖεν, ἐπεὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν οἱ Κρηῖτες παρορμησάντες
 30 σφᾶς αὐτοὺς τοῖς τυραννοῦσιν ἐπέθεντο καὶ κρατήσαντες ἐξήλασαν τῆς νήσου
 ἑαυτῶν ἡδὴ γενόμενοι καὶ δεσποτῶν ἀγνωμόνων ἀπαλλαγέντες, δεινὸν ἡγοῦντο
 σώφροσι λογισμοῖς κεχηρμένοι εἰμὴ καὶ τῆς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν δουλείας
 ἀπαλλαγείν. Ἦδεσαν γὰρ βαρυτέραν παντὸς κινδύνου καὶ μόνην εἶναι προσ-
 ἤκουσαν ἀνθρώποις ἐλευθερίαν, μὴ πάθει δουλεύειν ἀνελευθέρους μηδὲ τὴν
 35 σάρκα κατεξανιστάντας τῷ πνεύματι δύναμιν αὐτῇ παρέχειν τοῦ κρείττονος
 περιγιγνεσθαι, ἀλλ' ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ἔκτισται μᾶλλον τὴν ψυχὴν ἠγεῖσθαι τοῦ
 σώματος καὶ τὸν λόγον τῆς ἀλογίας κατακρατεῖν, τοῦτο δ' οὐκ ἂν ἄλλως αὐτοῖς
 γενέσθαι, εἰ μὴ διδασκάλων εὐποροῖεν τῆς εὐσεβείας τῇ πρὸς τὸ κρείττον ὀδη-
 40 γία δυναμένων αὐτοὺς πρὸς τὴν ὁδὸν ἐπανάγειν τῆς σωτηρίας. Ταύτην δὴ

πρὸς τὸν μέγαν τῆς βασιλευούσης πόλεως, ταῦτ' ὅν δ' εἰπεῖν καὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, ἀρχιερέα δεόμενοι μὴ σφᾶς παριδεῖν, ὥσπερ ποίμνιον ἀνεπίσκοπον, εἰς διαρπαγὴν πᾶσι θηρίοις ἔτοιμον, ὥσπερ ὑπὸ θυέλλης τινὸς καὶ ζόφου μεγάλου τῶν κατεσχηκότων διεσκεδασμένον βαρβάρων, καὶ τὰ μὲν παθὸν ἤδη, τὰ δὲ καὶ μέλλον, εἰ μὴ τῆς δεούσης προνοίας ἀξιοθῆεν. Τοιαῦτα μὲν ἡ Κρητῶν ἐδεῖτο 5
 πρεσβεία πολλὰς προστιθέντες ἱκετηρίας. Ὁ δέ, καὶ γὰρ οὐδὲ ἐνῆν παριδεῖν αὐτοὺς τοιαῦτα σὺν λόγῳ καὶ μετὰ συνέσεως δεομένους, συντείνας ἑαυτὸν καὶ πλείστα δὴ περὶ τοῦ προκειμένου διασκεψάμενος, τὸν μακάριον Ἀνθιμον τοῖς πρέσβεσι συνεκπέμπει μόνον ἀξιοχρεῶν εἶναι νομίσας χρονίοις πάθεισι καὶ παραπτώμασιν ἀντιστῆναι καὶ τὴν ἐπιπολάσασαν ἀνελόντα κακίαν θεῖους 10
 ἐπεισαγαγεῖν νόμους καὶ τὴν προσήκουσαν ἀγίοις ἐπανασώσασθαι πολιτείαν.

Ἐντεῦθεν ὁ τοῦ μαρτυρίου στέφανος ἀρχὴν ἐκείνῳ λαμβάνει. Τί γὰρ εἰ μὴ καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν εὐθύς παρεδίδοτο τοῖς δημίοις καὶ δεσμοτηριοῖς ὠμίλει καὶ παρεστῆκει τυράννοις τὸ καινὸν ἔγκλημα τὴν εὐσέβειαν ἐγκαλούμενος. Μάρτυς ἦν ἀπρητισμένος τῇ προαιρέσει καὶ χωρὶς αἵματος στεφανίτης 15
 καὶ νικητῆς καὶ πρὸ τῶν ἀγῶνων ἐκ πρώτης τὸν ἀόρατον τύραννον τρεψάμενος προσβολῆς. Οὐ γὰρ ὡς πολλοῖς μὲν ἐντευξόμενος πειρασμοῖς, βιωσόμενος δ' οὖν ὅμως, ὃ δὴ καὶ τοῦτο ψυχῆς γενναίας καὶ ἀποστολικῆς, ἂν τις ὀρθῶς δικάζων τιθεῖ, εἰ τὸ ἐτέροις μόνον ἀλλὰ μὴ τὸ καὶ αὐτῷ συνοῖσον ἐσκόπει, οὐδὲ τοιαύτην γνώμην ἔχων ἔπλεεν ἐπὶ Κρήτην, ἀλλ' εὖ εἰδὼς 20
 ὡς ἐπὶ θάνατον φανερώς, οὐδὲν μικρόψυχον οὐδ' ἀγενὲς οὐτ' εἶπεν οὐτ' ἐνενόησεν, ἀλλὰ τὸ μὲν καιροῦ καλοῦντος μὴ πρόθυμον εἶναι πρὸς τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ πάσῃ διαδιδράσκοντα μηχανῇ ἐν ἀνέσει καὶ ῥαστώνῃ βιοῦν ἐθέλειν, παντὸς καὶ τοῦ τυχόντος λογιζόμενος εἶναι, τὸ δ' ὑπὲρ τῆς ἐτέρων σωτηρίας διακινδυνεύειν ἢ μᾶλλον τῆς ἀγάπης αὐτοῦ Χριστοῦ, ὅς διὰ τὴν 25
 τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης ὑπερβολήν, οὐχ' ὁμοιοπαθῆς ἡμῖν γενέσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ σταυρὸν καὶ θάνατον ἄτιμον κατεδέξατο, τῶν τὸν σταυρὸν ἀραμέων καὶ μηκέτι ἑαυτοῖς ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι ζώντων Θεῷ, προθύμως ἔχωρει τὴν ἐπὶ θάνατον μονονουχί καὶ δυσχεραίνων ὅτι μὴ πάρεστιν ἤδη, μᾶλλον δὲ τὸ ἀναλῦσαι μὲν καὶ Χριστῷ συνέιναι καὶ λίαν ἐπιποθῶν, τὸ 30
 δ' ἔτι μένειν ἐν σαρκὶ διὰ τοὺς Κρητας ἀναγκαιότερον, ἢ ἐκεῖνοι πολλῆς, ἀπολαύσωσιν ὠφελείας, τοῖς ποτίμοις τῆς ἐκείνου διδασκαλίας νάμασιν ἀρδευθέντες. Οὐ μὴν οὐδὲ τὸν πλοῦν αὐτὸν ἀνευ πολλῶν καὶ μεγάλων ἤνυσσε τῶν κινδύνων, τοῦτο μὲν πρὸς βίας ἀνέμων καὶ θαλάττης ἀγριότητα καὶ κλύδωνας καὶ χειμῶνας, τοῦτο δὲ πρὸς πειρατὰς διακινδυνεύων. Ἀλλὰ πάντα 35
 φόβον νικήσας τῷ πρὸς πάντα παρεσκευάσθαι καὶ θανάτου καταφρονεῖν, οὕτως ἐπέβη τῆς νήσου, μεθ' ὅσης ἂν εἴποι τις τῆς προθυμίας ὑποδεχθεῖς καὶ τῆς πρότερον ἐπιθυμίας ἀξίως. Πανταχόθεν γὰρ συρρεύσαντες ὥσπερ ἐκ πολλῶν χειμάρρων ἐφ' ἑνὸς ποταμοῦ σύστασιν, οὐχ ὅσον μόνον τοῦ βήματος καὶ ἱερωμένον, ἀλλὰ καὶ ὅσον μοναδικὸν καὶ φιλόσοφον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ 40

πᾶν τὸ εὐγενές τε καὶ προὔχον ἀξία, ἤδη δὲ καὶ τοῦ πλήθους πολὺ καὶ ἀρι-
 θμὸν ὑπερβαῖνον οὐκ ἀνδρῶν μόνον ἀλλὰ καὶ γυναικῶν, οὕτω τὴν ὑπάντη-
 σιν ἐποιοῦντο, πλήθει μὲν τὴν ἐκεῖ καλύπτοντες γῆν καὶ οὐδὲ ὀφθαλμοῖς
 παρέχοντες τέλος ὀρίζον, βοαῖς δὲ καὶ ὑμνωδίαῖς καὶ αὐτὸν πληροῦντες τὸν
 5 αἴρα, πλήθει δὲ λαμπάδων καὶ μύρων ἐκχύσεισι καὶ οἷς ἄλλοις οἶδεν ἑορτὴ
 φαιδρύνεσθαι πᾶσι χρωμένων πολυτελῶς καὶ ἐλευθερίως ἐκάστου μικρὰν τὴν
 παρ' αὐτοῦ συνεισφορὰν νομίζοντος τῷ μεγέθει τῆς προαιρέσεως καὶ ὀλίγα
 διδόντος τὸ μείζον ἀντιλαμβάνειν, αὐτὸ τοῦτο τὸ μετασχεῖν τοιαύτης εὐφροσύ-
 νης καὶ πανηγύρεως. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἐγγὺς ἔλθειν καὶ μετασχεῖν ἁγιασμῶ
 10 τῶν χειρῶν ἐκείνου τῇ ἐπιθέσει τοῦ παντός ἐτιμῶντο, οἱ δὲ καὶ φωνῆς ἀκού-
 σαι μόνον καὶ προσήσεως ἀξιοθῆναι, οἱ δὲ μέγα ἦγον καὶ θέας μόνης ἐμφο-
 ρηθῆναι ὡς ἐνὸν κἀντεῦθεν ἁγιασμῶ τινος μετασχεῖν. Καὶ οὕτως ἀπὸ θαλάτ-
 της ἦγον ἐπὶ τὴν χώραν ρεύματα μιμούμενοι ποταμῶν τοῦναντίον ἢ προσῆκεν
 ἀπὸ τῆς θαλάττης ἐπὶ τὴν ἡπειρον ἀνιόντα· τὰ γὰρ ἐν μέσῳ παραλείπω, ᾧδὰς
 15 καὶ κρότους καὶ φιλοφροσύνας ἐν ἐστίασει καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ καὶ ὅσοις
 φιλεῖ δῆμος ἑορτάζων φαιδρύνεσθαι ὑπὸ πολλῆς περιχαρείας ἐξαγόμενος καὶ
 τοῦ μέτρου, ἵνα μὴ καὶ ἀπειροκάλος τις εἶναι δόξῃ, μικρὰ θαυμάζῃ καὶ οἷς
 οὐδ' ἂν αὐτὸς ἴσως ἠδέεως εἶχεν, ὑπὲρ οὗ ταῦτα ἐγίνετο. Ἄρ' οὖν προεκρίθη
 μὲν ὡς ἄριστα βεβιωκῶς εἰς προστασίαν λαοῦ τοσοῦτου, παρ' αὐτῶν δ' ἐκεί-
 20 νων, ὧν ἐπιστεύθη τὴν προστασίαν, ἐνδεέστερον ἢ προσῆκε προσεδοκήθη; ἢ
 προσεδοθήκη μὲν ἀξίως, οὐ προσεδέχθη δὲ καταλλήλως τῇ προσδοκίᾳ; ἢ ὑπε-
 δέχθη μὲν, ἐπὶ τῶν ἔργων δ' ἠλέγχθη μείζον ἢ προσῆκε προσδοκηθεῖς;
 Οὐδαμῶς, ἀλλὰ πάνθ' ὥσπερ ἄρμονίαν τινὰ καὶ τάξιν ἀρίστην σφύζοντα ἀλλή-
 λους ἐπηκολούθησεν, ὁ βίος, ἢ πρόκρισις, τῶν ὑποδεξαμένων ἢ προθυμία, τὸ
 25 μετὰ τὴν ὑποδοχὴν εὐδόκιμον ἐν πᾶσι φανῆναι, ἐν ἔργοις, ἐν λόγοις, ἐν τοῖς
 ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσι τε καὶ κινδύνοις. Ἄμα γὰρ ἐπιβαίνει τῆς νήσου καὶ
 πάντα πᾶσιν ἐγίνετο, ἵνα κερδήσῃ πάντας ἢ πλείονας, διδάσκων, νομοθετῶν,
 εἰσηγούμενος, ἐπιπλήττων, ἐν κρίσει μὲν τοὺς λόγους οἰκονομῶν καὶ τοὺς μὲν
 30 ἀποσχομένους καὶ πρὸς τὴν τρίβον τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ σωτηρίας ἐπανιόν-
 τας, ἐνίοις δὲ καὶ αὐστηροτέροις θεραπεύων φαρμάκοις, ὅσοις ἑώρα τὰ ἔλκη
 πολλῆς δυσωδίας γέμοντα καὶ βαθείας δεόμενα τῆς τομῆς, ἔργῳ δὲ πάσης
 ἑαυτὸν ἀρετῆς ὑπόδειγμα προτιθεῖς καὶ ἀγαθοῦ παντός τύπον, ἵν' εἴη καὶ
 35 σιγῶν ἀρκοῦσα πρὸς τοῦ ἀγαθοῦ τὴν αἴρεσιν, ἀλλὰ μὴ φθεγγόμενος, παρά-
 κλησις μόνον. Τίς γὰρ τὸ ἄσκευον ἐκείνου καὶ ἀπέριττον, ὀλίγα τῶν αὐτῶν λει-
 πόμενον, καθορῶν οὐκ ἂν ἐπέισθη καταφρονεῖν τῶν χρημάτων καὶ μόνην
 ἀνθρώπῳ προσήκουσαν ἠγεῖσθαι κτῆσιν τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀποκειμένην ἐλπίδα,
 ἄργυρον δὲ καὶ χρυσὸν καὶ τὴν ἀπὸ σιρῶν καὶ χρυσοῦ βιασθέντος ἐσθῆτα καὶ
 40 τᾶλλα, οἷς νομίζουσιν οἱ νεύοντες κάτω καὶ γῆ καὶ τοῖς γηίνους ἐγκαλινδοῦ-
 μενοι καλλωπιζέσθαι, ἀνόνητόν τι καὶ περιττὸν ἠγεῖσθαι καὶ μηδὲν εἰς τὸν

βίον συνεισενεγκεῖν δυνάμενον πλέον ὅτι μὴ πολέμους ἐγείρειν δημοσίους καὶ ἰδίαις ἀπεργάζεσθαι συμφορὰς τῶν περὶ ταῦτα ἐπτοημένων τὴν ἐπιθυμίαν ἀνάπτοντα δίκην φλογός καὶ πάντα τολμᾶν καὶ τὰ δεινότατα βιαζόμενα. Ἦ τίς οὐκ ἀποσχέσθαι θυμοῦ καὶ τῶν ἀπὸ θυμοῦ κακῶν εἰς τὴν ἐκείνου πραότητα καὶ μακροθυμίαν ἐπεθύμησεν ἂν ἰδῶν; Ἀγάπης δὲ τῆς πρὸς τὸν πλησίον καὶ συμπαθείας τῶν καθ' ἧντινα οὖν κακοπραγίαν κακοπαθούτων, τίς ἢ θερμότερος ἐκείνου παντὶ σθένει συνεισενέγκασθαι τὴν ἐκάστω γιγνομένην ἐπικουρίαν ἢ τοῖς ἄλλοις περὶ τῶν ὁμοίων τὴν ἐκπλήρωσιν διδάσκαλος ἀκριβής; Δοκοῦσί μοι καὶ ξένοι τὸν φιλόξενον ἐπιζητήσιν καὶ τὸν προστάτην ἐν ἀνάγκαις καὶ πένητες τὸν πλουτιστὴν καὶ πλούσιοι τὸν σωφρονιστὴν, 10 οἱ ἐν ἀθυμίᾳ τὴν παραθυμίαν, οἱ ἐν εὐθυμίᾳ τὴν νουθεσίαν, τὴν βακτηρίαν οἱ γῆρα κάμνοντες καὶ ἡ νεότης τὸν παιδευτὴν, οἱ νοσοῦντες τὸν συναιρόμενον αὐτοῖς τὴν νόσον καὶ τοὺς πόνους ὑποκουφίζοντα, οὗ τῇ παρακλήσει τῶν λόγων μόνον οἷς ἔπειθε τὰ παρόντα φέρειν γενναίως τῶν προτέρων ἀπαλλάττοντα μολυσμάτων ἢ τὴν εὐδοκίμησιν εἰς τὸ μέλλον ταμιευόμενα, 15 ἀλλὰ καὶ τῇ θεραπείᾳ καὶ ὑπουργίᾳ, ἣν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ προσάγειν οὐκ ἀπηξίου, οὗ τῇ χρεΐᾳ μόνον, τῇ τιμῇ δὲ τῶν ὀδυνῶν τὸ πλεῖον ὑποτεμνόμενος, οἱ ὑγιαίνοντες τὸν καὶ τῆς ἔνδον καὶ κατὰ ψυχὴν ποριστὴν ὑγείας, ἣν αὐτοῖς ἐνεποιεῖ, νόθον μὲν ἅπαν καὶ παρέγγραπτον καὶ ἦθος καὶ δόγμα καὶ τῆς εὐσεβείας ἀλλότριον ἐξορίζων, ἀληθείας δὲ λόγοις καὶ συμφωνίᾳ τῶν λογίων 20 τοῦ Πνεύματος, ὀρθοδοξίαν δογμάτων ἐμφυτεύων αὐτοῖς καὶ βίου σεμνότητα καὶ Θεῶ πολιτείαν φίλην, ὡς ἂν μὴ τῷ ἐτέρω σκάζοιεν ἀπολειπόμενοι τοῦ τελείου, μηδὲ νεκρὸν παρέχοντο βίον ἢ λόγον ἐκ τοῦ μὴ τῇ συναφείᾳ τοῦ ἐτέρου διακρατεῖσθαι καὶ οἷον ῥώννυσθαι, ἀλλὰ τῆς οὕτως ἐνθέου καὶ ὑψηλῆς πολιτείας καὶ τῶν κατὰ Θεὸν ἀγῶνων τε καὶ καμάτων οὐ μείζους 25 μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῶ λαμπρότεροι καὶ περιφανέστεροι κάματοι διαδέχονται ἀγῶνά τινα πρὸς ἑαυτὸν ὥσπερ ἐνστησάμενον ἐξ ἀρχῆς μηδαμοῦ τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἐπίδοσεως ἀπολείπεσθαι, ἀλλ' ἀποστολικῶς εἰπεῖν ἐπὶ τὸ βραβεῖον τρέχειν τῆς ἄνω κλήσεως τῶν ὀπισθεν ἐπιλανθανόμενον, ἐπεκτεινόμενον δὲ τοῖς ἔμπροσθεν μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς, οὓς εἴ τις ἀντίδοσιν τῶν προτέρων καὶ Θεοῦ φιλότιμον ἀμοιβὴν λέγειν ἐθέλοι, οὐ πάνυ μοι δοκεῖ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ προσήκοντος ἀμαρτήσεσθαι ἐπ' αὐτὸ γὰρ ἀφίκτο τὸ πρῶτον τῶν ἀγαθῶν στεφάνῳ μαρτυρίου τὴν κεφαλὴν κοσμηθεὶς ὁ καὶ διὰ βίου παντὸς ὅλον ἑαυτὸν ἀναθεὶς τῷ Θεῷ καὶ μαρτυρίου δρόμον τρέχων τῇ προαιρέσει, τὸ δ' ὅπως ὁ λόγος ἤδη δηλώσων ἔρχεται. 35

Ἐπασχον κακῶς οἱ Κρήτες τῷ Λατινικῷ περιεστοιχισμένοι πολέμῳ, ταῖς περιπελοῦσαις ναυσὶν εἰργόμενοι τὸ ἐνδένον ἔξωθεν εἰσκομίζεσθαι, ἀφορίᾳ τε καρπῶν ἐν πλείοσιν ἔτεσιν ἐπίεζεν αὐτοὺς ὁ Θεός, οἷς οἶδε λόγοις ἀρρήτοις οἰκονομίας. Οἱ δὲ καὶ τρίτον κακὸν αὐτοὶ προσεπεσκεύασαν ἑαυτοῖς στασιάζαντες πρὸς ἀλλήλους καὶ πάντα τολμῶντες ἐπὶ τῇ σφετέρᾳ 40

καταδουλώσει καὶ χρήμασιν ὀλίγοις, ἃ λατῖνοι προίεντο, τὴν ἐλευθερίαν ἀπο-
 διδόμενοι. Οὐκοῦν ἐπειδὴ πρὸς τοσαύτην οὐκ ἦν ἀντέχειν κακῶν φορᾶν,
 ἀλλ' ἔδει καὶ συμφορῶν μειζόνων εἰς πείραν αὐτοὺς ἐλθεῖν, τί γὰρ δεῖ πάντα
 καταλέγειν σὺν ἀκριβείᾳ; οὐ γὰρ δὴ τὴν ὧν ἐκεῖνοι πεπόνθασιν εἰλόμεθα
 5 συγγραφὴν, καταπροδιδῶσι μὲν ἀλλήλους, πάσχουσι δὲ τὰ δεινότερα ὥσπερ
 εἰκὸς τοὺς ὅπλοις κεκρατημένους, οἱ μὲν οἰκτίστω θανάτῳ διαφθαρέντες, οἱ
 δ' ἔξανδραποδισθέντες πανοικεσία, ἕτεροι δ' ἄλλο τι τῶν ὧν ἐδόκει τοῖς
 κεκρατηκόσι δυσχερῶν ὑποστάντες καὶ ἄλλως μὲν οἶα βαρβάρους οὖσιν ἀπα-
 ραιτήτοις πρὸς τὰς ὁργὰς, τότε δ' ὑφ' ὧν αὐτοὶ πεπόνθασιν καὶ μᾶλλον προσ-
 10 αναφθεῖσι πρὸς ἄμυναν τῶν δεδρακότων κακῶς. Ἐν τούτοις καὶ ὁ καλὸς
 ποιμὴν καὶ τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπος συλλαμβάνεται, πρόφασιν μὲν ὡς ἐρεθίζων
 τοὺς Κρητὰς αὐτοῖς ἀνθίστασθαι καὶ χρονιώτερον τὸν πόλεμον εἰργασμένος·
 τοῦτο γὰρ αὐτοῖς ὥσπερ προσωπεῖον τῆς παρανόμου πράξεως ἐξευρέθη, τῇ
 δ' ἀληθείᾳ τῶν προτέρων ἀμυνόμενοι διδασμάτων, οἷς ἐνήγε τοὺς Κρητὰς
 15 τῆς Λατίνων ἀπέχεσθαι κοινωνίας, κακῶς περὶ τὴν πίστιν διατεθέντων καὶ
 τοὺς τῶν ἁγίων πατέρων ὄρους καὶ λόγους ἴσον δ' εἰπεῖν καὶ Θεοῦ, βλα-
 σφήμῳ γλώττῃ καὶ γνώμῃ κεκινηκότων καὶ δυοῖν κακῶν θάτερον αἰρεῖσθαι
 πάντως ἠναγκασμένων, ἢ τὴν μίαν ἀρχὴν θεότητος εἰς δύο κακῶς διαιρεῖν ἢ
 τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πατρὸς καὶ υἱοῦ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον ἄλλοτριοῦν,
 20 εἴ περ μὴ προσωπικὴν τὴν γέννησιν νοοῦσι καὶ τὴν ἐκπόρευσιν, ἀλλ' οὐσιώδη,
 ἐπειδὴ μήτε γεννᾷ τὸ πνεῦμα μήτε προβάλλει. Δι' ἃ δὴ καὶ τοῦ κοινοῦ τῆς
 ἐκκλησίας σώματος ὥσπερ νενοσηκὸς ἀποτέμνηται μέλος, ἴν' ἢ διορθω-
 θοῖεν τὴν ὑγιᾶ πίστιν ἐλόμενοι καὶ κοινὴν ἢ τῷ ὑγιαίνοντι μὴ λυμαίνοντο,
 δόξης πονηρᾶς καὶ διαστροφῆς δογμάτων ἀναπιμπλάντες. Ὡν δὴ τότε τὴν
 25 ἦτταν ὥσπερ ἀνακαλούμενοι δεσμοτηρίῳ τὸν ἅγιον κατακλείουσιν, ἕτερον
 μὲν οὐδὲν ὅτι μὴ τὴν κατὰ τὴν πίστιν ἐγκαλοῦντες διαφωνίαν, μέγα δ' ἠγού-
 μενοι εἰ πεῖσαι τοῦτον ἢ βιάσασθαι δυνηθεῖεν αὐτοῖς συνθέσθαι καὶ τὴν
 κοινωνίαν αὐτῶν ἀσπάσασθαι· ᾤοντο γάρ, εἰ τοῦτον ἔλοιεν, ῥῥαδίως ἀπάντων
 Κρητῶν κρατήσειν, ὥσπερ τινὰ ψῆφον ἐξ οὐρανοῦ νομιζόντων, ὅσ' ἂν ἐκείνῳ
 30 δοκοῖ καὶ μηδὲν τῆς ἐνοικουσίας χάριτος νοεῖν ἢ φθέγγεσθαι ἀναξίως.
 Ἄλλ' ἐψεύσατο ἡ ἀδικία προφητικῶς εἰπεῖν ἑαυτῇ, τοῦναντίον, οὐ προσ-
 ἐδόκησε, μᾶλλον ἐκ τῶν ἔργων ἐκβεβηκότος καὶ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἐκείνου
 πόνοις τε καὶ κινδύνοις οὐ Κρητῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσους ὁ σωτήριος ἐπέ-
 δραμε λόγος τοῖς ὀρθοῖς τῆς ἐκκλησίας δόγμασι στηριχθέντων. Τίς γὰρ ἐκείνον
 35 οὕτω στερεῶς ὑπὲρ τοῦ μὴ προσέσθαι τὴν ἐκείνων ἐν τοῖς δόγμασι κοινωνίαν
 ἀκούων ἠγωνισμένον ὡς καὶ θανεῖν ἐλέσθαι μᾶλλον, ἵνα μὴ τὰς μελλούσας
 ἐλπίδας καταπροδῶ, οὐκ ἂν τὴν ἐκείνων καταμάθοι διαστροφὴν καὶ προθύ-
 μως καιροῦ καλοῦντος τὴν ἴσην ἔλοιτο καὶ αὐτὸς ἐπιδείξασθαι καρτερίαν,
 ἵνα καὶ τῶν ἴσων ἐπιτύχῃ στεφάνων; Ὁ τοίνυν παρὰ Λατίνους τὸν τῆς Κρη-
 40 τῆς θρόνον πεπιστευμένος μέγα ὥσπερ ἔφημεν ἄγων, εἰ Ἄνθιμον ἔλοι καὶ τῇ

σφετέρᾳ κακοδοξίᾳ πείσαι συνθέσθαι, πρῶτα μὲν πολὺς ἦν θωπείαις χρώμενος καὶ ἀγαθῶν, ὡς αὐτὸς ᾤετο, μεγάλων, ἑπαγγελίαις, τρυφήν καὶ πλοῦτον καὶ κοινωνίαν πρὸς αὐτὸν τοῦ θρόνου καὶ τῆς ἐκ τούτου δόξης ἑπαγγελόμενος καὶ τοιαῦτα ἅττα, ἃ φαῦλα τοῖς εὖ φρονοῦσι καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξια νομιζόμενα, μεγάλα δοκοῦσι τοῖς μηδὲν ὑπὲρ τὸ σῶμα τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα 5 δυναμένοις διαῖραι καὶ κατοπτεῦσαι καλῶς τί μὲν τὸ ὄντως ἀγαθὸν καὶ μηδέποτε μεταπίπτον μηδ' ἄλλοιούμενον, τί δὲ τὰ ῥέοντα καὶ φθειρόμενα καὶ δοκοῦντα μὲν οὐκ ὄντα δὲ ἀγαθὰ, κἂν δοκῇ τοῖς περὶ τὸ σῶμα καλινδουμένοις. Ἐπεὶ δ' ἐκείνον ἑώρα μηδαμῶς ἠττώμενον τῶν παρόντων, ἀλλ' ἀληθῶς τὸ πολίτευμα κεκτημένον ἐν οὐρανοῖς καὶ πρὸς τὴν ἐκείθεν δόξαν βλέποντα 10 μόνον καὶ διὰ τοῦτο τῶν μὲν ἑπαγγελιῶν ὀλίγα φροντίζοντα, τῶν ἐκείνου, τῆς δ' ἀληθοῦς βεβαίως πίστεως ἀντεχόμενον καὶ ὑπὲρ ταύτης ἀποθανεῖν, εἰ δέοι, παρεσκευασμένον προθύμως, τὸ μὲν αὐτίκα θάνατον ἐκείνου καταψηφίζεσθαι παρητεῖτο, οὐ διὰ φιλανθρωπίαν μᾶλλον ἢ κακουργίαν, δεσμοτηρίῳ δ' ἐκέλευε καθειρογνῦναι, δυοῖν θατέρου νομίζων πάντως οὐχ ἁμαρτήσεσθαι, ἢ γὰρ τὸν 15 τόνον τῆς ἐνστάσεως παραλύσειν, τῇ χρονίῳ χαννωθέντος κακώσει ἢ τό γε δεύτερον τῇ ἐκείνου λυμανεῖσθαι δόξῃ καὶ μετὰ θάνατον, ὡς οὐχ ὑπὲρ εὐσεβείας ἀποθανόντος, δημοσίῳ δ' ἐγκλημάτων διδόντος δίκας. Τὸ δεσμοτήριον δὲ οὐχ ὡς ἂν τις ὑπολάβοι καὶ μικρὰν τινα παρέχον ἦν τῷ δεομένῳ παραψυχὴν, ἀλλ' ἄτεχνῶς Ἄδου χωρίον καὶ τάφος ἀντικρυς ἢ καὶ τάφου μᾶλλον βιαιότερον καὶ βαρύτερον, ὅσῳ τάφοι μὲν ἄψυχα σώματα καὶ ἀναισθητῶς ἔχοντα 20 δεχόμενοι τῶν κακῶν οὐδὲν λυποῦσι, τὸ δὲ θανάτου παντὸς ἀπανθρωπότερον καὶ βιαιότερον ἦν ἀνθρώπῳ ζῶντι καὶ τῆς βίας αἰσθανομένῳ ὀρώρηκτο μὲν γὰρ ὑπὸ γῆν οὐκ ὀλίγον βάθος, κάτω δ' εὐρύτητά τινα παρεχόμενον, ὅσον ἀνθρώπου μήκει σύμμετρον εἶναι, προῖον ἀεὶ τοῦ εὖρους ὑφῆρει, ἄχρις οὗ 25 πρὸς αὐτῷ γινόμενον τῷ στομίῳ, μόλις δίοδον παρεῖχεν ἀνθρώπῳ καὶ τούτῳ γυμνῷ. Ἐξεστὶν οὖν ἐννοεῖν, ὅσης ἀνάπλεων βίας ἦν, φωτὸς μὲν παντάπασιν ἀπεστερημένον, ἀέρος δὲ δυσώδους καὶ διεφθαρμένου μεστόν, νοτίδος δὲ καὶ σήψεως καὶ μυριῶν ἄλλων κακῶν χωρίον, ὃν ἕκαστον ἐξήρκει τὸν κατακεκλεισμένον ἐν ὀλίγῳ κατεργάσασθαι χρόνῳ. Ἐν τούτῳ τὸν γενναῖον ἐκείνον 30 ἀθλητὴν φέροντες κατακλείουσι γλίσχρος πᾶν καὶ πεφεισμένως καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων αὐτῶν, ἄρτου καὶ ὕδατος, παρεχόμενοι τὴν χρεῖαν, ἵνα μὴ τῇ τοῦ δεσμοτηρίου κακώσει παλαιή μόνον, ἀλλὰ καὶ λιμῷ καὶ δίψῃ καὶ πᾶσιν ἀνιαιοῖς. Ἄλλ' οὐδὲν ἐκείνου καθίκετο τῆς μεγάλης καὶ θαυμασίας ψυχῆς, οὐδ' ἄγενέστερον ὀφθηῖναι πρὸς τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐνστασιν παρεσκευάσε, 35 πάντα γὰρ ὑπήνεγκε μακροθύμως, τῇ μὲν διηνεκεῖ νηστεία, οὕτω γὰρ τὴν ὀλιγόρκειαν ἐκείνην καλεῖν προσήκει, μᾶλλον ἐνηδόμενος ἢ τῶν φιλοσάρκων οἱ σφόδρα χοιρώδεις τῇ καθημερινῇ μέθῃ τε καὶ τρυφῇ, τῶν δ' ὑπερλάμπρων καὶ χρυσορρόφων οἴκων καὶ μαρμάρους καὶ ψηφίσι διηνητισμένων τὸν ζοφώδη λάκκον ἐκείνον αἰρετώτερον ἠγούμενος καὶ βελτίῳ, εἴ γε ἐκείθεν μὲν οὐδὲν 40

ἔστι πρὸς λυσιτέλειαν ἀπώνασθαι ψυχῆς, τοῦ δ' ἦδει σαφῶς τὴν μετ' ἀγγέλων οἴκησιν ἀλλαξόμενος καὶ τὸ αἰδίων ἐκεῖνο φῶς, ὃ τοὺς ἁγίους περιαστράφει, φῶς καὶ αὐτοὺς γενησομένους τῇ μεταλήψει καὶ τῷ μεγάλῳ φωτὶ καὶ πρώτῳ συνεσομένους.

- 5 Ἐπεὶ δ' ἑνιαυτὸν ὅλον συνέζησε τῇ τοσαύτῃ κακοπαθείᾳ, νομίσας ὃ θῆρ ἐκεῖνος μᾶλλον ἢ ἱερεὺς καὶ τοῦ ἀνθρωποκτόνου μαθητῆς, ἀλλ' οὐ τοῦ πρᾶου καὶ φιλανθρώπου, τὴν ἔνστασιν ἐκείνῳ καταβεβλήσθαι καὶ ῥάονι πολλῷ καὶ ταπεινοτέρῳ διὰ τὴν ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου κακουχίαν περιετέ-
- 10 ὑπάξεσθαι κοινωνίαν καὶ δευτέραν προσήγε πείραν μετακαλεσάμενος ἐκ τοῦ λάκκου πρὸς ἑαυτόν. Οὐ μὴν ὥσπερ πρότερον ἐλευθερίως γοῦν καὶ χωρὶς τινος ἀπάτης ἐσκέπαστο προσβαλεῖν, ἀλλ' ἀγαπητὸν ἠγείτο κἂν εἰ δι' ἀπάτης τῆς ὀρθῆς ἀπαγαγεῖν πίστεως δυνηθεῖη καὶ τῆς ἐκείνου στερεῆς ψυχῆς τὸν πύργον καταβαλεῖν. Καὶ τί δέ φησι; Σὺ μόνος ἀποσχίσῃ τῆς κοινωνίας τῆς ἡμετέ-
- 15 ρας καὶ πρὸς τοσοῦτον ἐκτραχηλισθήσει βάρανθρον ἀπονοίας, ὥστε Βυζαντίων καὶ τῶν ἄλλων ὀπουδήποθεν ἐπισκόπων τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμόνοιαν ἀσπασαμένων καὶ πολλὰ τὴν ἐπὶ τοῦ προτέρου χρόνου μετακλειομένων παρατροπήν, αὐτὸν ὥς τι πλέον πάντων διεγνωκότε τῆς ἐνστάσεως ἔχεσθαι καὶ μηδ' ὑπὸ τῶν περισχόντων γοῦν σωφρονησθῆναι κακῶν, ἀλλ' οὕτως ἄδοξον αἰρεῖσθαι
- 20 θάνατον ἀνοήτως καὶ ταυτ' ἔξον μὴ τῶν κακῶν μόνον ἀπαλλαγῆναι, ἀλλὰ πολλῶν μὲν ἀπολαύσαντα τῶν εὐεργεσιῶν παρ' ἑμοῦ, πλείονων ὑπὸ τοῦ Ῥώμης, ὅς ἐστι κεφαλὴ πάσης ἐκκλησίας, ζηλωτὸν εἶναι καὶ μακαρίως ζῆν θυμαζόμενον ὑπὸ πάντων; Ὁ δ' ὅπερ ἦν, ἀπάτην εἶναι τὰ εἰρημένα καὶ ψεῦδος συνεῖς, οὐδὲ γὰρ ἂν τοὺς οὕτω βίῳ καὶ δόγμασι διεφθαρμένους θυγίε τι
- 25 λέγειν ἢ φρονεῖν ποιήσεσθαι περὶ πλείστου, ἑμοί φησιν, αἱ παρ' ὑμῶν εὐεργεσίαι τε καὶ τιμαὶ τῶν συνεχόντων ὥσπερ ἔφης αὐτὸς κακῶν μᾶλλον κακίους φαίνονται καὶ διὰ τοῦτο φευκταί. Καὶ γὰρ χρημάτων μὲν περιουσίας τίς ἂν γένοιτο χρεῖα τῷ τοῖς ἀναγκαίοις μόνοις ζῆν εἰθισμένῳ, τιμὴν δέ, ἢ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἀποστρεφῆ, τίς ἂν νοῦν ἔχων μὴ φαυλοτέραν πάσης ἀτιμίας
- 30 ἠγοῖτο; Ὅτι μέντοι τῆς περὶ τὴν πίστιν καινοτομίας ἅπαντες ὑμῖν οἱ τῆς ἐώας κεκοινωνήκασι, τίς ἢ ἀπόδειξις; Οὐ γὰρ τοῖς σοῖς θαρρήσομεν λόγοις, εἰ μὴ καὶ γράμματα παράσχοις μαρτυροῦντα τὴν κοινωνίαν, ὅπου γε καὶ τούτου παρόντος οὐδ' οὕτως ἡμᾶς εὐκόλους δεῖ καὶ τοῖς καιροῖς συμμεταβαλλομένους ῥαδίως εἶναι, ἀλλὰ χρὴ τοῖς ἄλλοις συγγενομένους καὶ τῶν ἀμφισβητουμένων
- 35 ἕνεκα δόντας λόγον καὶ δεξαμένους, οὕτως ἢ δέχεσθαι τὰ δεδογμένα, ἂν μετὰ λόγου καὶ κρίσεως ὀρθῆς ὣσιν ἐψηφισμένα, ἢ τῆς προτέρας ἔχεσθαι διανοίας, εἴ γε τῆς ὀρθῆς περὶ Θεοῦ δόξης ἐφαπτομένη φαίνοιτο μᾶλλον· οὐ γὰρ ἀνάγκη, ἀλλὰ πειθῶ προηγεῖσθαι τῆς πίστεως ἀναγκαῖον καὶ πρὸς τοὺς κήρυκας τῆς πίστεως συμφωνίαν καὶ τοὺς μετ' ἐκείνους τὰ ἐκείνων, τῇ τοῦ
- 40 θείου πνεύματος ἐνεργείᾳ καλῶς τρανώσαντας διδασκάλους ὡς ἂν κατὰ Παῦλον

ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν ὤμεν ἐρηρσιζόμενοι. Τούτοις τοῖς λόγοις ὥσπερ βροντῆς ἤχῳ καταπλαγεὶς ἐπὶ τὴν βίαν αὐθις ἐχώρει καὶ τὸν λάκκον κατεψηφίζετο. Καὶ τῶν προτέρων σκαμμάτων ὁ στερορὸς ἀγωνιστῆς τῆς πίστεως καὶ τῆς φύσεως εἶναι φιλονεικῶν ὑπέρτερος εἶχετο πάλιν οὐδὲν ἀγενὲς οὐδὲ μικρόψυχον ἢ παθῶν ἢ μελλήσας, ἀλλὰ φωτὶ τῷ ἀκραί- 5 φνεστάτῳ φωτιζόμενος τὴν ψυχὴν καὶ θεωρίαις θείαις καταρρυφῶν καὶ ἄρητόν τινα καρπούμενος ἠδονήν, εἰ καὶ σκότος βαθὺ τὸ σῶμα περιεχεῖτο καὶ λιμῶ καὶ δίψῃ καὶ γυμνότητι συνέζη διηνεκεῖ. Οὐδὲν δὲ περιττὸν οὐδ' ἐπιφθονον ἴσως, εἰ καὶ τινα τῶν μελλόντων ἐκείνου πρόγνωσιν, ὥσπερ ἡδυσμα τῷ λόγῳ προσδιῶμεν, ἔν' εἰδῶμεν ὁποίας ἤξιώτο χάριτος παρὰ Θεῶ, εἰ 10 τῷ περιόντι τῆς ταπεινώσεως ἀνεκλάλητα κατεῖχε τὰ πλεῖστα παρ' ἑαυτῷ, τὴν παρ' ἀνθρώπων διωθούμενος εὐφημίαν, ἧς οὐδ' ἔξ ἀρχῆς ὄφθη πώποτε ἐπιθυμήσας ἀρκεῖν ἠγούμενος τὴν παρὰ τοῦ εἰδότος τὰ κεκρυμμένα προσγινομένην. Τοῖς ἱερεῦσι τῶν Κρητῶν ἐκέλευεν ἐπαγγέλλειν ἰλάσκεσθαι τὸν Θεὸν εὐχαῖς καὶ ἰκεσίαις καὶ δάκρυσι καὶ πᾶσιν οἷς οἶδε Θεὸς πρὸς ἔλεον 15 ἐπικάμπτεσθαι, ὥστε τὴν ἐπερχομένην τοῦ πονηροῦ πείραν διαφυγεῖν καὶ μὴ ταῖς μηχαναῖς ἐκείνου παραχθέντας καὶ κακουργίαις παθεῖν τι τῶν ἀνηκέστων. Εἶναι γὰρ οὐ μικρὸν τὸν κίνδυνον οὐδ' ἐπὶ μικροῖς, ἀλλ' εἰς ψυχὴν ἄγοντα τὴν ζημίαν, οὐ μὴν οὐδ' αὐτὸν τοῦ καθήκοντος ἀμελήσειν, ἀλλὰ συλλήψεσθαι πάσῃ δυνάμει, θαρρεῖν δὲ ἐπέθινοντο καὶ κρείττους αὐτοὺς φανεῖσθαι 20 τοῦ πειρασμοῦ. Καὶ γὰρ ἦδει σαφῶς τίς ὁ μόνος ἐξαρκέσων ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ, εἰ καὶ τῆς ἐκείνων συνεργίας τῷ μετρίῳ τοῦ φρονήματος ἔφασκε δεῖσθαι, εὐγνωμονεστέρους ποιῶν ἐκείνους καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καταφεύγειν διδάσκων ἐν πειρασμοῖς καὶ τὴν ἐκείθεν βοήθειαν ἀπεκδέχεσθαι. Ὀλίγον τὸ μεταξὺ καὶ ὁ Λατίνος τὸν τῶν ἱερωμένων σύλλογον συναθροίσας, τῆς πίστεως 25 εὐθύνας ἀπῆτει καὶ τὴν αὐτοῦ δεῖν ἔφασκεν ἀσπάζεσθαι κοινωνίαν, εἰ μὴ βούλοιντο κακῶν εἰς πείραν πολλῶν ἐλθόντες ἑαυτοὺς πολλὰ τῆς ἀβουλίας ὕστερον καταμέμψασθαι. Τί οὖν ἐκείνοι; Τὸν μέγαν μὲν τῆς προορήσεως ἐξεπλήττοντο· καὶ γὰρ ἦν φανερῶς εἰς ἔργον ἐκβᾶσα, ἡδὴ δὲ καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ἀσφαλεῖς ἔχοντες τὰς ἐλπίδας ἐπὶ τὴν ἐκείνου καταφεύγουσι προ- 30 τασίαν καὶ δέονται μὴ τὰ πρὸς Θεὸν αὐτοῖς μόνον γενέσθαι καὶ τὴν προσβολὴν ἀποκρούσασθαι ταῖς εὐχαῖς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀπολογίαὶν αὐτοὺς ἀλείψαι καὶ οἷς τισι λόγοις χρώμενοι τὸν πειράζοντα νικήσουσιν ὑποθέσθαι, ὧν καὶ τυχόντες καὶ τοῖς ἐκείνου φραζάμενοι λόγοις καὶ εὐχαῖς ἀπαθεῖς κακῶν καὶ τῆς πείρας ὄφθησαν κρείττους, τὸν βιαζόμενον καταισχύναντες καὶ πολλὰ τῆς 35 προπετείας ἑαυτὸν παρασκευάσαντες καταμέμψεσθαι. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον καὶ τῶν πολλῶν ἔν, ὧν ἐκεῖνος ἠξίωτο χαρισμάτων. Ἐπεὶ δὲ τὴν πικρὰν ἐκείνην βάσανον καὶ τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἠττωμένην μόνον, ἐφ' ἐτέροις δυσὶν ἔτεσι μετὰ πολλῆς μακροθυμίας διακατέρησεν, ἐπὶ τρίτῃν αὐθις ἄγετα πείραν, ὥσπερ ὁ ἔμοδς πρότερον Ἰησοῦς τρεῖς ἐπειράσθη κατὰ τὴν ἔρημον 40

ἀναχθείς, ὡς ἂν καὶ οὗτος ἐκείνῳ χρώμενος διδασκάλῳ, τρίτον νικήσας, νομίμως στεφανωθῆ, τὴν πίστιν τηρήσας καὶ τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγωνισμένος. Οὐ μὴν ὡσπερ πρότερον ὁ τύραννος ἐθάρρησεν ἀντιτάξασθαι φανερῶς, οὐδὲ παρηγοίᾳ αὐτῷ τινος μεταδοῦναι καὶ καιροῦ πρὸς ἀπολογία· ἦδει γὰρ

5 οὐδ' ἀντιβλέπει δυνησόμενος πρὸς ὀλίγον, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς τῷ δεσποτηρίῳ γεγωνῶς καὶ κελεύσας ἄχρις ὀσφύος τὸν ἅγιον ἀνιμήσασθαι, ἔτι τοῖς σχοινοῖς ἠωρημένον μετὰ πολλῆς τῆς δεινότητος καὶ πικρίας, εἰ τῇ χρονίᾳ αὐ γούνη ἠρώτα κακοπαθεῖα σωφρονησθεῖς, αἰροῖτο τὴν αὐτῶν ἀσπάσασθαι κοινωνίαν ἢ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένων εἰς τὸν λάκκον αὐθις ἀπορριφθῆ βιαίως τὴν ψυχὴν

10 ἀπορρήξων. Ὁ δέ, καὶ γὰρ ἤδη τῇ πολλῇ κατείργαστο ταλαιπωρία πάσης αὐτῷ δυνάμει ἀναλωθείσης καὶ μόνῳ τῷ ἀναπνεῖν πιστευόμενος ὅτι ζῆ, μόλις τὴν γλῶτταν ὑποκινήσας, εἰ τοῦ νῦν ἔχοντος, εἶπεν, ἑκατονταπλασίονι λάκκῳ με κατακλείσεις, τῆς ὀρθῆς πίστεως οὐκ ἂν ποτε μεταστήσῃς, οὐδ' ἀντιπείσεις ἄλλο φρονεῖν παρὰ τὰ δεδογμένα κοινῇ ταῖς ἁγίαις τῶν πατέρων

15 συνόδοις, οἷς ὡσπερ λογίοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κεχηματισμένοις ἐμοί τε καὶ χριστιανῶ παντὶ προσέχειν ἀνάγκη. Ἔτι δὲ βουλομένου τὸν λόγον συναίρειν καὶ τελεωτέραν τὴν ἀπολογία ποιεῖσθαι ὁ τύραννος ὡσπερ ἐκ πρώτης ἀφειρηρίας νενικημένος καὶ τὴν ἐκείνου μετάθεσιν ἀπογνοῦς ἐκέλευεν ἀπάγειν τὴν ἐπὶ θάνατον ἐπὶ τὸν λάκκον ἀπορρίψαντας αὐθις καὶ μηδ' ἤστινος οὐκ προνοίας προσεπειλῶν ἀξιοῦν. Ἐρριπτο μὲν οὐκ ἐπὶ τὸν λάκκον ὁ τῶν οὐρανῶν ἀξιος καὶ τῶν ἀγγέλων συμπολίτης ἡμιθνήσ ἤδη καὶ τῷ πλείστῳ μέρει τοῦ σώματος ἐκδημήσας· καὶ γὰρ ἦν ἰδεῖν ἐκεῖνον δακρῶν ἀξίον θέαμα, εἴ τις πρὸς τὴν φύσιν ἀποβλέποι καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκός. Σάρκας μὲν γὰρ ἀρήρητο πάσας, ὁσᾶ δὲ μόνον ἦν ἐνειρμένα νεύροις καὶ δέρματι συνεχόμενα καὶ τούτῳ μέλανι καὶ κατεσκληρότι, τρίχας δ' ἀπερρῆκε παντελῶς

25 καὶ ὀφθαλμοῖς ἐγνωρίζετο μόνοις ἄνθρωπος εἶναι, ἀλλὰ μὴ φάσμα τι ξένον καὶ φοβερόν ἰδεῖν τε καὶ προστυχεῖν. Οὕτω δὲ τὰ τελευταῖα πνέων εἰς τὸν λάκκον ἀπορριφθείς, ἄλλως τε δὲ καὶ προνοίας ἔρημος παντελῶς οὐ διήρκεσεν ἐπὶ πλείστον, ἀλλὰ πρὸς ὃν ἐπόθει Θεὸν μετέστη τῶν πολλῶν ἀγῶνων τε

30 καὶ καμάτων φιλοτίμους καὶ θαυμασίας ἀποληψόμενος ἀμοιβάς. Ἄδηλον δ' εἰ μὴ καὶ παρὰ Λατίνων βριαότερον ἀνηρέθη· καὶ τοῦτο γὰρ ἔχει λόγος οὐδενός τινος τὸν τρόπον ἐγνωκότος τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, ἐπεὶ μηδὲ τῶν γνωρίμων ἢ τῶν οἰκείων ἢ πρὸς ἐκεῖνον εἰσόδος συνεχωρεῖτό τιτι πλην ὅτι τοῦτο πᾶσι γνώριμον καὶ σαφές ὡς μαρτυρίου δρόμον ἀνύσας καὶ στερεῶς

35 ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἠγωνισμένος μαρτυρικῶς καὶ τέλει κατέλυσε τὴν ζωὴν. Μετὰ μέντοι τὴν τελευτὴν ἀναχθείς τοῦ λάκκου πρὸς τῶν ἀνηρηκότων αὐτὸν ἀτίμως τὸ τοῦ παντός ἀξίον ὑπὸ ψάμμον τινὰ κατεκρύφθη σῶμα, τὸ καὶ ἀγγέλοις αἰδέσιμον ἀναιδῶς τε καὶ ἀπανθρώπως ἢ τό γε ἀληθέστερον ἀσεβῶς εἶπεῖν περιωβρισθέν. Οὐ γὰρ συνεχωρήθη τοῖς ὀρθοδόξοις ἢ ἐκείνου

40 ταφῇ τὸν ἐκ τῶν πραγμάτων ἔλεγχον μηχανωμένων τῶν ἀνηρηκότων διαδι-

δράσκειν. Ἦδεσαν γὰρ ὡς μάρτυρά τε τιμηθησόμενον καὶ πολλῆς δορυφορίας ἀπολαύσοντα καὶ τιμῆς. Τίσιν οὖν ἂν τις χρησάμενος λόγους ἢ ποίων ἐγκωμίων ὑπερβολῇ τῆς ἀξίας οὐκ ἂν δόξειεν ἀπολείπεσθαι μηδὲ πλεόν εἶναι τοῦ προσληφθέντος τὸ παρεθέν; Εὔλετο μὲν γὰρ ἐκ βρέφους τὴν ἀρετὴν καὶ πολλοῖς ἐνίδρωσε πόνοις ἀσκητικοῖς καὶ πᾶν μὲν τῆς ψυχῆς ἐξώρτισε πάθος, 5 οὐκ ἐπὶ τινα χρόνον οὐδ' ἀνακωχὴν διδοὺς τῷ πρὸς τὴν κακίαν πολέμῳ, ἀλλὰ διὰ βίου παντός, ἴσος ἑαυτῷ καὶ ὅμοιος ἀναφανείς καὶ ὡς περ ἀρμονίαν τινὰ καὶ τάξιν ἄλυτον ἐν παντὶ χρόνῳ διατηρήσας, πᾶν δ' ἀρετῆς ἐξήσκησεν εἶδος ὡςπερ εἰκόνα τινὰ παντός καλοῦ καὶ ἀρχέτυπον εἰς κάλλος ἑαυτὸν ἀποξέσας. Οὕτω δὲ καλῶς τὴν πρᾶξιν ἐκμελετήσας ἐπέβη τῆς θεωρίας καὶ τὰ 10 τῆς θεολογίας ἀσφαλῶς ἠρεύνησε βάθῃ, ἐξ ἧς ἀκριβῆς ὀρθῶν δογμάτων διδάσκαλος ἀπεδείχθη, οὐ κηρύξας μόνον καὶ παρηρησιασάμενος, τοῦ καιροῦ καλοῦντος, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐλόμενος ἀποθανεῖν, ὥστ' αὐτὸν ἐξεῖναι τῷ βουλομένῳ πάσῃ καλῶν ἰδέα κατασεμνύνειν, ἀσκητικῶς μὲν τὴν σάρκα καταπαλαίσαντα καὶ φιλόσοφον ἔργοις ἀποδειχθέντα, διδασκαλικοῖς δὲ χαρί- 15 σμασι κοσμηθέντα καὶ τὸ τοῦ Κυρίου ποιμίον ἐπιστημόνως καὶ ὡς ἐκεῖνῳ φίλον τῆς εὐσεβείας ἐκθρέψαντα τῇ νομῇ καὶ τελευταῖον ἀθλητικοῖς ἀγωνίσμασι ἐγκατερέθησαντα μέχρι θανάτου καὶ τοὺς στεφάνους τῆς νίκης ἀπειληφότα καὶ φιλοτίμων βραβείων παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ καὶ ἀγωνοθέτου τετυχηκότα. Τοιγαροῦν οὐδ' εἰ τοῖς ἀρχαίοις ἐθέλοιμεν παραβάλλειν, δικαίως 20 τις ἂν ἡμῖν ἐπισκῆψαι ὡς τοῦ δέοντος ἔξω πίπτουσι πρὸς ἐκείνους καὶ γὰρ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὴν ἄμιλλαν ἐνεστήσατο μηδενὸς ἐκείνων, ἐν οἷς εὐδοκίμουν, σπουδάσας ἀπολειφθῆναι. Ὀλίγα δ' ὅμως ἐκλεξάμενοι τῶν ἐκείνου καὶ τῶν ἀρχαίων τοῖς κατορθώμασι παραθέντες ἐκ τῶν διδασκάλων τὸν μαθητὴν γνώριμον καταστήσομεν. 25

Οἱ ἐν Βαβυλῶνι παῖδες λατρεῦσαι τῇ τοῦ τυράννου μὴ πεισθέντες εἰκόνη, παρεδόθησαν τῷ πυρὶ καὶ πλὴν τῶν δεσμῶν ἄθηκτοι διεσώθησαν καθάπαξ ἐν τῇ φλογὶ καὶ οὕτως, ἵνα μὴ τὴν εἰκόνα τῆς εὐσεβείας παραχαράξας ἄλλο τι σέβοιτο μᾶλλον ἢ Θεὸν τὸ τοῦ τυράννου πρόσταγμα καταπτήξας τῇ φλογὶ τῶν πειρασμῶν παρεδόθη, ὅφ' ὧν τοῦ σώματος ἀπολυθεὶς τῶν 30 δεσμῶν ἄθικτος καὶ ἀκέραιος τοῖς ἀγγέλων τάγμασι ἠριθμήθη τὸν τρισάγιον ὕμνον ἀκαταπαύστως Θεῷ προσάγων.

Δανιὴλ ἐνεβλήθη λάκκῳ λέοντων καὶ τῶν θηρίων ἡμβλυε τῇ κατ' αὐτὸν χάριτι τὰς ὀρμὰς ἀπαθῆς κακῶν διαμείνας καὶ τροφὰς ἐδέξατο πεμφθείσας ἐκ Θεοῦ, προφήτου χειρὶ. Ἀλλὰ καὶ οὕτως λάκκῳ πολλαπλασίονα χρόνον ἐκατέ- 35 ρησε καὶ τὰς ὀρμὰς τοῦ νοητοῦ λέοντος οὐκ ἀπήμβλυε μόνον, ἀπράκτους ἀποδείξας πάσας καὶ μάτην ἐσπουδασμένας, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἐνέκρωσε τοῦναντίον ἅπαν ἐκ τῶν ἔργων δεῖξας ἐκβεβηκός τῷ μὲν γὰρ δι' ἐκείνου τοὺς ἄλλους ὑπαχθῆναι τῇ πλάνῃ σπουδῇ πολλή, ὁ δ' ἐξ ὧν ἀνδρείως ἀντικατέστη πρὸς πάντα κίνδυνον, πάντας ὥπλισε πρὸς τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας διωγμοὺς καὶ κινδύ- 40

νους. Εἰ δὲ μὴ δι' ἀγγέλου τροφήν ἐδέξατο σωματικὴν, ἀλλὰ τοῖς Θεοῦ λόγους ἐνετρούφα πᾶσαν ἡμέραν, οἷ τοὺς ἀξίους τῆς αἰσθητῆς τροφῆς μᾶλλον ἴσασι τρέφειν, ἐπεὶ καὶ Χριστὸς αὐτὸς ἐν οἷς ἐπειράζετο οὐκ ἐπ' ἄρτω ζήσεσθαι μόνον ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐν παντὶ ῥήματι Θεοῦ πρὸς τὸν πειραστὴν ἀπεφῆνατο.

5 Εἰ δὴ μὴ παντάλασιν ἄδηλα κατελείφθη τὰ πρὸς ἐκεῖνον ὑπὸ Θεοῦ πεπραγμένα κατὰ τὸν λάκκον, τάχ' ἂν οὐδὲ ταύτης οἱ περὶ ἐκεῖνου λόγοι τῆς φιλοτιμίας ἀπεστερήθησαν· οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον ἤρκεσε χρόνον ἀσιτία μακρᾶ παλαίων, εἰμὴ νοητὴν ἢ καὶ αἰσθητὴν ἐξ οὐρανοῦ δεχόμενος ἦν τροφήν. Ἰερεμίας ἐνεβλήθη λάκκῳ βορβόρου, ἀλλ' ἐπ' ὀλίγον, τούτῳ δ' εἰμὴ ὁμοίως ὁ λάκκος

10 δυσώδης ἦν, ἀλλὰ τῇ παρατάσει τοῦ χρόνου τὴν τοῦ βορβόρου δυσωδίαν τίς πειραθεὶς οὐχ ἤτιον εὐρήσει πρὸς κακοπάθειαν, Ἰὼβ ἐπὶ καρτερίᾳ παρὰ πάντων ὑμνεῖται ὅτι, καίτοι δίκαιος εἶναι μεμαρτυρημένος ὑπὸ Θεοῦ, ὅμως ὑπὸ τοῦ πειράζοντος αἰτηθεὶς πολλοῖς κακοῖς ἐνεβλήθη, ἵνα δίκαιος μᾶλλον ἀναφανῇ καὶ τραυματίας ὅλος καὶ γυμνὸς μετὰ τοῦ πλοῦτου τὴν

15 ἀφαίρεσιν καὶ τῶν παιδῶν τὴν ἀποβολὴν καὶ παραμυθίας τινὸς χωρὶς καθηήμενος ἐπὶ κοπρίας οὐδὲν ἀγενὲς πρὸς τὸν Θεὸν ἐνενόησεν ἢ ἐφθέγγετο, ἀλλ' εὐγνωμόνως καὶ μακροθυμῶς ἤνεγκε τὰς πληγὰς καὶ πρὸς τῶν φίλων ἀντέσχε τὰς παροιτίας κακῶς παραμυθουμένων καὶ τῶν σωματικῶν πικροτέρως ἐπαγόντων τῇ τοῦ δικαίου ψυχῇ πληγὰς. Ἀλλὰ καὶ οὗτος παρὰ

20 πάντα μεμαρτύρηται τὸν βίον ἀμεμπος εἶναι καὶ πλούσιος ἐπ' ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ πειράζοντος ὥσπερ ἐκεῖνος ἐξαιτηθεὶς ἀνηκέστοις κακοῖς καὶ πειρασμοῖς ἐνεβλήθη, ἀλλ' ἐν πᾶσι τούτοις οὐδὲν πρὸς Θεὸν ἡμαρτηκῶς οὐδὲ τοῖς χεῖλεσι γοῦν εὐρέθη. Τοῦναντίον μὲν οὖν αὐτὸς τε δόξαν ἦν Θεῷ προσάγων διὰ παντός, ἐφ' οἷς ἠξίωτο πάσχειν ὑπὲρ ἐκεῖνον

25 καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς εὐφημίαν ἐξεκαλεῖτο, ἐφ' οἷς ἐκεῖνον ἐώρων τῆς εὐσεβείας ὑπεραθλοῦντα. Εἰ δὲ μὴ φίλους εἶχε τοὺς ὄνειδίζοντας καὶ τὴν παροῦσαν ἀκάωσιν ἔκτισιν προτέρων λογιζομένους ἁμαρτημάτων, ἀλλ' ἢ τῶν οἰκείων ἀποστέρησις πάντων καὶ φίλων καὶ τῶν γνωρίμων οὐκ ἐλάττους τούτου τῇ

30 ψυχῇ τὰς ἀλγηδόνας ἐμποιεῖν δικαίως ἂν νομισθεῖη. Εἰ δὲ δεῖ καὶ τοῖς μετὰ τὴν χάριν ἐπ' εὐσεβείᾳ γενομένοις γνωρίμοις τὰ ἐκεῖνου παρεξετάζειν, τῶν Χριστοῦ μὲν μαθητῶν φανεῖται τὸν ζῆλον ἐνδεδειγμένος καὶ τὴν πρὸς τοῦ εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα σπουδὴν τε καὶ προθυμίαν, ποιμένων δὲ καὶ διδασκάλων τὴν ἐν τοῖς δόγμασιν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ποιμνίου μεμημένος, ὁσίων τὴν ἀκτησίαν καὶ τὸ ἐν προσευχαῖς οἶον αὔλον καὶ ἀσώματον,

35 μαρτύρων δὲ τῆς καρτερίας καὶ τῆς πρὸς τοὺς τυράννους παρηρησίας οὐδὲν ἀπολελειμμένους· ἐξ ὧν καὶ τῶν αὐτῶν αὐτοῖς βραβείων ἔτυχε καὶ στεφάνων μέχρι θανάτου τῇ καλῇ τῆς πίστεως ἐγκαρτερήσας ὁμολογία. Τούτοις σου τοῖς ἐγκωμίοις καὶ ἡμεῖς ἐγκαλλωπιζόμεθα, ποιμένων ἄριστε καὶ διδασκάλων, καί τι νομίζομεν παραπολαύειν τῆς εὐφημίας τῷ τηλικαῦτα περὶ σοῦ τοῖς

40 ἄλλοις ἔχειν ἐκδιηγείσθαι, ὅς καὶ ζῶν ἡμᾶς ἐν τοῖς πρώτοις ἦγες τῶν φιλου-

μένων καὶ κοινωνοὺς ἐν οἷς ἔξῃν ἔπεσθαι παραλαμβάνειν οὐκ ἀπηξίους, εἰ δὲ καὶ μεταστάντας ταῖς σεαυτοῦ σκηναῖς δέξαιο τῷ μεγάλῳ τοῦ Χριστοῦ βήματι παραστήσας ἀκατακρίτους σὸν ἔργον καὶ τῆς σῆς παρρησίας καὶ τῆς πρὸς τοὺς φιλοῦντας κηδεμονίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

5

K. I. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ